

NACRT

CRNA GORA
MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNOG STARANJA

STRATEGIJA ZA TRAJNO RJEŠAVANJE PITANJA RASELJENIH
I INTERNO RASELJENIH LICA U CRNOJ GORI
SA POSEBNIM OSVRTOM NA OBLAST KONIK

Podgorica, Jul 2011

SADRŽAJ

SPISAK SKRAĆENICA.....	3
1. UVOD	4
2. CILJ STRATEGIJE	5
3. PRAVNI OKVIR.....	7
4. STATISTIČKI PREGLED POSTOJEĆEG STANJA.....	9
5. LOKALNA INTEGRACIJA	11
5.1. Regulisanje pravnog statusa raseljenih i interno raseljenih lica ..	11
5.2. Pristup državljanstvu Crne Gore	12
5.3. Mjere za prevazilaženje identifikovanih prepreka za raseljena i interno raseljena lica u sticanju novog pravnog statusa stranca sa stalnim boravkom.....	13
5.3.1. Pomoć ugroženim pojedincima koji se suočavaju sa finansijskim preprekama u pribavljanju potrebne dokumentacije.....	13
5.3.2. Pregled slučajeva interno raseljenih i raseljenih lica koja su odbijena na preregistraciji	14
5.3.3. Obrada zahteva za državljanstvo koje su podnela raseljena lica iz Hrvatske i BiH.....	14
5.3.4. Pregled slučajeva djece rođene u Crnoj Gori upisane u knjige državljana prije 1. januara 2009. godine.....	14
5.3.5. Izdavanje ličnih dokumenata osobama sa smanjenom pokretljivošću i onima koji su smješteni u specijalizovanim ustanovama.....	15
5.3.6. Pribavljanje ličnih dokumenata za interno raseljena lica i raseljena lica bez osnovnih identifikacionih dokumenata.....	15
5.3.7. Omogućavanje putovanja u zemlju porijekla i pribavljanje dokumenata potrebnih za novi status.....	16
5.3.8. Produženje roka za sticanje statusa stranca	17
5.3.9. Pojednostavljivanje procedure na humanitarnoj osnovi.....	18
6. PRISTUP PRAVIMA.....	18
6.1. Socijalna i dječja zaštita.....	18
6.2. Obrazovanje.....	19
6.3. Zdravstvena zaštita i osiguranje.....	22
6.4. Zapošljavanje.....	23
6.5. Stanovanje	24
7. DOBROVOLJNI POVRATAK.....	26

8. AKTIVNOSTI ZA TRAJNO RJEŠENJE PITANJA RASELJENIH	
I INTERNO RASELJENIH LICA I STANOVNIKE PODRUČJA KONIK	28
9. IMPLEMENTACIJA, PRAĆENJE I FINANSIRANJE STRATEGIJE	35

SPISAK SKRAĆENICA

MUP	-	Ministarstvo unutrašnjih poslova
RL	-	Raseljena lica
IRL	-	Interno raseljena lica
UNHCR	-	Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice
SLCG	-	Službeni list Crne Gore
SLRCG	-	Službeni list Republike Crne Gore
UNDP	-	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
RAE	-	Romi, Aškalije i Egipćani
ZZZI	-	Zavod za zbrinjavanje izbjeglica
MZ	-	Ministarstvo zdravlja
MF	-	Ministarstvo finansija
MPS	-	Ministarstvo prosvjete i sporta
MORT	-	Ministarstvo održivog razvoja i turizama
MVPEI	-	Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija
MP	-	Ministarstvo pravde
ZZ	-	Zavod za zapošljavanje
EI	-	Zavod za školstvo
IJZ	-	Institut za javno zdravlje
UP	-	Uprava policije
CKCG	-	Crveni krst Crne Gore
CSR	-	Centar za socijalni rad
EU	-	Evropska Unija
DEU	-	Delegacija Evropske unije

1. UVOD

Talas izbjeglica koje su stigle u Crnu Goru tokom devedesetih godina bio je izazvan oružanim sukobima na prostoru republika bivše Jugoslavije i Kosova. Od početka izbjegličke krize, broj izbjeglica koje su dolazile u u Crnu Goru znatno je oscilirao.

Godine 1992, kao odgovor na izbjegličku krizu, Vlada Crne Gore je donijela "*Uredbu o brinjanje raseljenih lica*," kojom je Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP) omogućeno da odobri status "*raseljenog lica*" (RL) za ljude iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i ostalih bivših jugoslovenskih republika, koji su u Crnoj Gori potražili utočište između 1991. i 1997. godine.¹ Kasnije, kada su u Crnu Goru stigla interno raseljena lica sa Kosova, tokom 1998. i 1999. godine, Zavod za zbrinjavanje izbjeglica (u to vrijeme Komesarijat za raseljena lica) registrovao ih je kao "*interno raseljena lica*" (IRL), u skladu sa *ad hoc* administrativnom mjerom kojom je odgovorenoo na vanrednu situaciju. Ovaj status su, takođe, dobile i izbjeglice iz Albanije, koje su boravile na Kosovu i izbjegle u Crnu Goru zajedno sa ostalima.² Tokom godina, status raseljenih i interno raseljenih lica ostao je velikim dijelom nedefinisan pisanim zakonom, iako su i "*interno raseljena lica*" i "*raseljena lica*" kao status privremeno produžavani nakon proglašenja nezavisnosti Crne Gore 2006. godine³

Pravni status "*raseljenih lica*" i "*interno raseljenih lica*" trenutno ne ispunjava standarde *Konvencije o statusu izbjeglica* iz 1951. godine, u smislu pristupa pravima. Većina zakona usvojenih nakon proglašenja nezavisnosti Crne Gore ne prepoznaju ovaj status, i odnose se samo na građane, strance i izbeglice. Privremeni karakter statusa "*raseljenih lica*" i "*interno raseljenih lica*" samim tim je ograničio pun pristup važnim ekonomskim i socijalnim pravima ovih lica, što u mnogim slučajevim rezultira većom ugroženošću.

Crna Gora se bavi pitanjima raseljenih lica i interno raseljenih lica dugi niz godina. Trajno rješavanje problema i pitanja u vezi sa ovim licima, u skladu sa međunarodnim standardima, bilo je predmet *Nacionalne strategije za trajno rješavanje pitanja izbjeglica i interno raseljenih lica u Crnoj Gori*, iz aprila 2005. godine.

Tokom 2009. godine, Vlada Crne Gore je, u saradnji sa UNHCR-om i Delegacijom EU u Crnoj Gori, usvojila *Akcionni plan za trajno rješavanje statusa raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova koja borave u Crnoj Gori*.

¹ Takođe je tokom ovog perioda ovaj status odobren i malom broju ljudi iz drugih zemalja, od kojih je 24 još uvijek registrovano (20 iz Slovenije, 2 iz drugih zemalja i 2 iz neidentifikovanih zemalja).

² Crna Gora zbrinjava i izvjesni broj albanskih državljana koji su dobili status izbjeglica na osnovu saveznih zakona bivše Jugoslavije. Riječ je uglavnom o etničkim Srbima i Crnogorcima koji su stigli u Crnu Goru (u to vrijeme SFR Jugoslaviju) tokom 1991. godine, a potom se selili širom Srbije i Crne Gore (mnogi od njih živjeli su na Kosovu do 1999. godine, a onda su prebjegli nazad u Crnu Goru). Njihov tačan broj nije poznat, ali prema rezultatima istraživanja koje je sproveo UNHCR 2010. godine, moglo bi ih biti oko 1.600.

³ Pogledati "*Odluka u o privremenom zadržavanju statusa i prava raseljenih i interno raseljenih lica u Republici Crnoj Gori*" ("Sl. List RCG", br.36/06).

Akcioni plan daje mehanizme za privilegovan pristup statusu stranaca sa stalnim nastanjenjem u zemlji zahvaljujući za RL i IRL. Ovaj status im omogućava pristup istim pravima koja imaju i građani Crne Gore, osim prava glasa i prava da budu birani na političke funkcije. U skladu sa *Akcionim planom*, ova promjena u statusu postala je moguća zahvaljujući usvajanju *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima*, u oktobru 2009. godine.

Raseljeništvo je problem od nacionalnog, društvenog i međunarodnog značaja i za njegovo su rješavanje su nužni konsensus i politička volja. Složenost prirode ovog problema prevazilazi kapacitete postojećih institucija u Crnoj Gori u samostalnom djelovanju. U cilju uspješnog rješavanja ovog problema, neophodno je programsko angažovanje crnogorskih institucija, zemalja u regionu, međunarodne zajednice, međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija, udruženja RL i IRL, kao i drugih relevantnih institucija. Izradom nacrta ove Strategije, Vlada Crne Gore, u saradnji sa međunarodnim partnerima, se nada da će stvoriti uslove za trajno i održivo rješenje pitanja u vezi sa RL i IRL koja borave u Crnoj Gori.

UNHCR će razmotriti mogućnost da RL i IRL koja ostvare status stranaca budu pod njihovim mandatom sve do njihove lokalne intergracije kroz efikasan pristup pravima.

Usvajanjem Strategije, prestaje da važi *Akcioni plan za rješavanje statusa raseljenih lica iz bivših judoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova koja borave u Crnoj Gori iz 2009. godine*, i sva preostala pitanja iz Akcionog plana biće uključena u Strategiju.

2. CILJ STRATEGIJE

Opšti cilj strategije je rješavanje pitanje RL i IRL na trajan i održiv način, u saradnji sa međunarodnom zajednicom i u skladu sa međunarodnim standardima i principima.

Poštujući lični izbor RL i IRL, Strategijom su definisana dva moguća rješenja ovog problema: **lokalna integracija i dobrovoljni povratak.**

U cilju ostvarivanja opšteg cilja, ova strategija definiše niz podciljeva. Detalji o aktivnostima za ostvarivanje ovih ciljeva biće opisani u godišnjim akcionim planovima.

I) DOBROVOLJNI POVRATAK: Vlada, zajedno sa UNHCR-om, ima za cilj da olakša i podrži povratak svih I/RL koja se opredjele za povratak, tokom cjelokupnog perioda.

Podcilj:

a) Princip dobrovoljnosti povratka:

Vlada priznaje da povratak treba biti u potpunosti dobrovoljan i da će biti zasnovan na dobroj informisanosti o stanju u zemlji porijekla, i da nijedno I/RL neće biti deportovano. Vlada će izbjeći stvaranje situacija ili uslova koji bi mogli da prouzrokuju povratak onda kada uslovi povratka u zemlju porijekla nisu pogodni. Organizovani dobrovoljni povratak

odvijaje se u međunarodno priznatim okvirima i uz pomoć koja je dostupna putem međunarodnih organizacija, donatora i zemlje porijekla.

II) LOKALNA INTEGRACIJA: Vlada će ponuditi lokalnu integraciju svim RL i IRL koja žele da ostanu u zemlji i koja su odlučila da se ne vraćaju u zemlju porijekla.

Podciljevi:

- a) **Pravni status:** Odgovarajući pravni status neophodan je za lokalnu integraciju. Vlada će raditi na osiguranju uslova da sva “*raseljena lica*” i “*interno raseljena lica*” koja žele da ostanu u zemlji steknu pravni status, bilo kroz status stranca sa stalnim boravkom, ili putem naturalizacije kada je riječ o pojedincima koji ispunjavaju uslove za državljanstvo Crne Gore. Posebna će pažnja biti posvećena ranjivim grupama koje nisu u mogućnosti da pribave dokumenta potrebna za podnošenje zahtjeva za sticanje statusa, naročito većini stanovnika kompova I i II na Koniku kao i I/RL sa posebnim potrebama i onima koji žive ispod granice siromaštva.
- b) **Usaglašavanje nacionalnog zakonodavstva:** Nacionalno zakonodavstvo biće usklađeno sa *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o strancima*, kako bi se obezbijedilo da I/RL koja steknu stalno ili privremeno nastanjenje imaju pristup istim pravima kao državljani (sa izuzetkom prava glasa i prava da budu birani na političke pozicije). Cjelokupan rad na usklađivanju zakonodavstvo biće obavljen uz konsultacije sa UNHCR–om i Delegacijom EU u Crnoj Gori.
- c) **Smještaj:** Adekvatan smještaj je ključni element za integraciju. Kroz regionalnu inicijativu, međunarodne donacije, povoljne kredite i sopstvene izvore, Vlada će obezbijediti smještaj za 1.127 porodica koje se smatraju ugroženim prema UNHCR-ovim kriterijumima ugroženosti i koje žive u smještaju ispod standarda stanovanja (Konik I i II, nezvanični kolektivni centri i privremena naselja). Doprinos Crne Gore biće prvenstveno u smislu dodjele zemljišta i obezbjeđivanja primarne infrastrukture, ali će takođe obezbijediti finansijsku podršku.
- d) **Obrazovanje:** Vlada će obezbijediti da “*raseljena lica*”, “*interno raseljena lica*” i stranci sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom imaju jednak pristup državnim vrtićima za djecu, osnovnim i srednjim školama i državnim univerzitetim kao i državljani Crne Gore. Biće pokrenuti programi i aktivnosti za povećanje socijalne integrisanosti i prisutnosti u školama, naročito među djecom IRL RAE populacije. Programi stručnih obuka biće ponuđeni nepismenim adolescentima i odraslim osobama kojima je potrebna obuka kako bi poboljšali svoje šanse na tržištu rada.
- e) **Zdravstvo:** Vlada ima za cilj da pospješi uključivanje RL, IRL i stranci sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom u nacionalni zdravstveni sistem, putem informativnih kampanja kojima bi se povećala svijest RL i IRL o pravima kada je u pitanju pristup zdravstvenom sistemu i kroz osiguravanje da ova lica budu označena kao ciljna grupa u zdravstvenim kampanjama.

- f) **Zapošljavanje:** Vlada ima za cilj da pospješi zapošljavanje i samozapošljavanje RL/IRL i stranaca sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom. Kako bi se podržao ekonomski napredak raseljeničke radno aktivne populacije, biće pokrenuti programi dodatne edukacije, sticanja vještina, kao i program za samozapošljavanje putem mini kreditne linije. Ove inicijative će takođe biti usmjerene i na dio domicilnog stanovništva.
- g) **Socijalna pomoć:** Vlada će osigurati da RL/IRL i stranci sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom imaju puni pristup sistemu socijalne pomoći u skladu s crnogorskim propisima. Biće ispitane potrebe za dodatnim socijalnim mjerama za posebno ugrožene.

3. PRAVNI OKVIR

Postavši članica UN-a 2006. godine, Crna Gora je naslijedila sve UN sporazume koje su ratifikovale zemlje prijethodnice od 3. juna 2006. godine, uključujući i *Konvenciju o statusu izbjeglica* iz 1951. godine i njen *Protokol* iz 1967. godine, kao i *Konvenciju o statusu osoba bez državljanstva* iz 1954. godine. 2007. godine Crna Gora se pridružila Savjetu Evrope i 11. juna 2007 potpisala *Konvenciju Savjeta Evrope o izbjegavanju apatridnosti u vezi sa sukcesijom*, što je konačno ratifikovano 2. marta 2010. godine zajedno sa *Evropskom konvencijom o državljanstvu 1977.*, (s rezervom u vezi člana 16, jer je Crna Gora restriktivna u pogledu dvojnog državljanstvu).

Zahtjev koji je Crna Gora podnijela za status EU kandidata prihvaćen je 9. novembra 2010. godine. EU je uslovlila početak pregovora ispunjenjem 7 preporuka, uključujući i rješavanje pravnog statusa I/RL, posebno Roma, Aškalija i Egipćana, kao i obezbjeđivanjem poštovanja njihovih prava. Ovo uključuje usvajanje i sprovođenje održive strategije za zatvaranje kampa na Koniku.

Crna Gora je donijela novi *Ustav*, zajedno s *Ustavnim zakonom*, koji je stupio na snagu 22. oktobra 2007. godine. Ustavom je, u članu 9, priznato da "opšte prihvaćena pravila međunarodnog prava čine sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, da imaju prednost nad nacionalnim zakonodavstvom i da se primjenjuju direktno kada se njima regulišu odnosi drugačije nego u nacionalnom zakonodavstvu." Osim toga, *Zakon o azilu* Crne Gore, izrađen uz učešće UNHCR-a, stupio je na snagu 25. januara 2007. god. Novi *Zakon o crnogorskom državljanstvu* se implementira od 5. maja 2008. godine.

Zakon o strancima je ažuriran *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o strancima* koji je stupio na snagu 7. novembra 2009. godine. *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima* posebno predviđa integraciju "raseljenih lica" i "interno raseljenih lica" putem povlašćenog pristupa trajnom nastanjenju u Crnoj Gori. *Uredba o načinu ostvarivanja prava raseljenih lica iz bivših jugoslavenskih republika i interno raseljenih osoba s Kosova koje žive u Crnoj Gori* usvojena je 8. jula 2010. god. kako bi tim licima garantovala puni pristup svim pravima, koja su ranije bila ograničena, sve dok ne steknu novi pravni status stranca sa stalnim boravištem. Ova privremena mjera predviđa da ova lica mogu da ostvaruju prava iz

oblasti zdravstvene zaštite, obrazovanja, zapošljavanja, penzija, socijalne i dječje zaštite kao građani Crne Gore sve do 7. januara 2012. godine

Čitav niz zakona i podzakonskih akata definiše kriterijume za ostvarivanje prava koja proizilaze iz statusa stranca i neki od njih će trebati da budu usklađeni sa *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o strancima*, kako bi se omogućilo pristup postupku za I/RL i puno uživanje zakonom zagwarantovanih prava. **Najvažniji zakoni** kojima su potrebne dodatne izmjene/usklađivanja su:

- **Zakon o matičnim registrima** ("SLCG", broj 47/08 i 41/10) - Prema Zakonu o matičnim registrima, naknadni upis u matične knjige rođenih biće moguć nakon postupka utvrđivanja činjenica rođenja djeteta od strane službenika područne jedinice MUP-a. Zakonom nije definisan postupak naknadnog upisa, i što je još važnije, dokaze u skladu s ovim postupkom. Nedostatak pravila i kriterijuma rezultira različitom praksom što otvara mogućnost proizvoljnog odlučivanja. Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Ministarstvo pravde, uz pravnu, tehničku i stručnu pomoći DEU i UNHCR-a, pripremiće izmjene i dopune postojećih zakona ili kreirati nove zakonske akte kojima će biti definisan postupak registracije i naknadnog upisa u matične knjige rođenih za djecu rođenu u Crnoj Gori van zdravstvenih ustanova, uz poštovanje zakona i prakse u EU.

- **Zakon o opštem obrazovanju i vaspitanju** ("Sl. list RCG", broj 64/02, 31/05 i 49/07 i "Sl. list CG", broj 45/10) – Izmjenama i dopunama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju iz 2010. godine, uvodi se državljanstvo kao uslov za zapošljavanje nastavnika u obrazovnom sistemu Crne Gore. Ministarstvo prosvjete će uraditi izmjene i dopune Zakona **kako bi se otvorile mogućnosti da stranci sa stalnim nastanjenjem i privremenim boravkom mogu da se zaposle u obrazovnom sistemu Crne Gore;**

- **Pravilnik o kriterijumima, načinu, uslovima i visini naknade za ostvarivanje prava na smještaj i ishranu u domu, studentski kredit, stipendiju i participaciju prevoza** ("Sl. list CG", br. 12/07, 16/07) biće izmijenjen prije septembra, **kako bi se otvorio pristup pravima iz studentskog standarda za studente koji imaju status stranca sastalnim nastanjenjem**

- **Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti** ("Sl list RCG ", br. 78/05) – Odredbama zakona je predviđeno da jedino nosioci crnogorskog državljanstva mogu koristiti prava iz oblasti socijalne i dječije zaštite. **Zakon će biti izmjenjen kako bi i onima koji stiču status stranca sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom bilo omogućeno da imaju efikasan pristup socijalnoj i dječijoj zaštiti.**

UNHCR i Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori biće blagovremeno obavještavani o izmjenama i dopunama odgovarajućih zakona i biće pozvani da da budu članovi radnih grupa koje će raditi na ovim promjenama, prije nego što Vlada usvoji nacrt zakona/ podzakonskih akata.

4. STATISTIČKI PREGLED SADAŠNJEG STANJA

Putem javnog poziva u martu 2009. godine i ponovljenih javnih poziva u ljeto 2010. godine, Ministarstvo unutrašnjih poslova je, zajedno sa UNHCR-om, uputilo poziv raseljenim licima iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine da se obrate Ministarstvu u cilju potvrđivanja statusa "raseljenog lica" u Crnoj Gori. Preregistracija je sprovedena u periodu 30. mart i 31. jul 2009. godine, i rezultirala je time da je oko 5.500 lica u bazi podataka MUP-a ponovo registrovano kao "raseljena lica". Ovaj broj predstavlja smanjenje od oko 3.000 raseljenih lica u periodu između dve prereregistracije (2004-2009). Onima koji se nisu odazvali javnom pozivu i nisu se obratili Ministarstvu, ukinut im je status raseljenog lica na osnovu Odluke iz juna 2010. godine.

Neka od RL koja su bila odbijena tokom prereregistracije 2004. godine podnijela su žalbe. Kako ove žalbe nikada nisu formalno riješene, ova su lica odgovorila na javni poziv i obratila se MUP po prijemu obavještenja. Kancelarija za azil će u ime MUP- a i u saradnji sa UNHCR-om, razmotriti svaki zahtjev RL čiji status je poništen ili je prestao tokom 2004. godine a koji su se odazvali javnom pozivu Kancelarije za azil 2009. godine i podnijeli zahtjev bilo za odobravanje statusa lica s trajnim nastanjenjem ili privremenim boravkom , ili za izdavanje potvrde o registraciji kod Kancelarije za azil, ili će taj zahtev podnijeti do 31. decembra 2011. Godine, nakon čega će Kancelarija za azil Vladi Crne Gore dostaviti informaciju sa predlogom zaključaka;

Kada su u pitanju IRL sa Kosova, prereregistraciju su sproveli ZZZI i MUP između 14. septembra 2009. godine i 14. februara 2010. god. Preregistracija je rezultirala porvdivanjem statusa za oko 11.000 lica. Preregistracija je bila zasnovana na ZaključcimaVlade od 19. juna 2008. godine, kojima su ZZZI i MUP zaduženi da sprovedu ponovnu registraciju "*interno raseljenih lica*" sa Kosova u Crnu Goru, čiji je status priznao bivši Komesarijat za raseljena lica. Preregistracija je rezultirala smanjenjem broja interno raseljenih lica za oko 5.000 između dvije prereregistracije (2003-2009). UNHCR je dao primjedbe na pre-registraciju tvrđnjom da ZZZI nije imao nadležnosti da odlučuje po zahtevima koji su ZZZI-u podnijeti između dvije prereregistracije (2003-2009) pa je pokrenut postupak za priznavanje statusa IRL. Štaviše, sve se zasnivalo na ZZZI-ovoj bazi podataka o prereregistraciji iz 2003. godine i nije licima koja su odbijena na prereregistraciji nije ostavilo mogućnost žalbe, jer nisu primili obavkještenje o odbijanju. Kao rezultat, bilo je situacija u kojima su pojedini članovi porodice prereregistrovani, dok su drugi odbijeni, kao i da su odbijena lica kojima je još uvijek bila potrebna zaštita.

ZZZI i UNHCR bilježe nekoliko stotina ovakvih slučajeva. **UNHCR, ZZZI i MUP će osnovati zajedničku komisiju koja će se razmatrati ovo pitanje.** Komisija će imati zadatak da ponovo razmotri zahtjeve pojedinačnih slučajeva koji su odbijeni u prereregistraciji 2009. Godine, kako bi se utvrdilo da li imaju pravo na ponovnu registraciju na osnovu dalje potrebe za zaštitom, na osnovu očuvanja jedinstva porodice, ili po osnovu drugog dodatnog razloga. Komisija će biti osnovana do kraja septembra, a zahtjevi će biti ponovo razmotreni do kraja decembra 2011. godine.

Prema podacima Vlade Crne Gore, na dan 30. juna 2011. godine, u Crnoj Gori boravi 4.867 lica iz RL iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine i 10.472 IRL sa Kosova. Istovremeno, 677 RL i 719 IRL je ostvarilo status stranca sa stalnim boravištem dok je jedno IRL steklo status stranca sa privremenim boravkom. Presjek po opštinama je:

Opština	Još uvijek sa statusom raseljenog lica			Dodijeljen status stranca sa stalnim nastanjenjem		
	BiH	Hrvatska	Ukupno	BiH	Hrvatska	Ukupno
Andrijeвица	8	2	10	0	0	0
Bar	387	279	666	43	64	107
Berane	111	18	129	4	1	5
Bijelo Polje	18	3	21	2	0	2
Budva	283	101	384	39	13	52
Cetinje	10	10	20	1	0	1
Danilovgrad	53	28	81	18	1	19
Herceg Novi	869	220	1,089	164	38	202
Kolašin	57	13	70	4	4	8
Kotor	147	70	217	13	7	20
Mojkovac	6	2	8	0	0	0
Nikšić	390	32	422	33	3	36
Plav	30	0	30	0	0	0
Pluzine	1	0	1	0	0	0
Pljevlja	97	14	111	5	0	5
Podgorica	804	268	1,072	134	38	172
Rožaje	14	0	14	0	0	0
Savnik	2	0	2	0	0	0
Tivat	284	139	423	22	19	41
Ulcinj	74	22	96	7	0	7
Žabljak	1	0	1	0	0	0
Ukupno	3,646	1,221	4,867	489	188	677

Opština	Još uvijek sa statusom raseljenog lica	Dodijeljen status stranca sa stalnim nastanjenjem
Andrijeвица	263	2
Bar	1139	99
Berane	1409	18
Bijelo Polje	171	8
Budva	336	40
Cetinje	8	0
Danilovgrad	273	26
Herceg Novi	262	30
Kolašinn	99	0
Kotor	103	8

Mojkovac	38	1
Nikšić	318	8
Plav	420	3
Plužine	1	0
Pljevlja	57	1
Podgorica	4907	435
Rožaje	203	6
Šavnik	0	0
Tivat	262	19
Ulcinj	203	15
Žabljak	0	0
Ukupno	10.472	719

5. LOKALNA INTEGRACIJA

5.1. Regulisanje pravnog statusa raseljenih i interno raseljenih lica

Vlada Crne Gore je 17. septembra 2009. godine usvojila *Akcionni plan za rješavanje statusa raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova u Crnoj Gori*. Akcionni plan stvara mehanizam kojim će "raseljena lica" i "interno raseljena lica" imati privilegovani pristup statusu stranaca sa stalnim nastanjenjem. Ovaj status omogućava ovim licima pun obim prava, kao i državljanjima Crne Gore, izuzev glasačkog prava. U skladu sa *Akcionnim planom*, promjena u statusu omogućena je kroz usvajanje *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima*, 23. oktobra 2009. godine.

Da bi ostvarili status stranca sa stalnim nastanjenjem, "raseljena lica" koja se nalaze na evidenciji o raseljenim licima Kancelarije za azil MUP-a ili na evidenciji o interno raseljenim licima trebalo bi da podnesu zahtjev MUP-u. Izuzeta su od podnošenja prijave za zdravstveno osiguranje, prihode i smeštaj, ali su u obavezi da, uz aplikaciju, podnesu sljedeća dokumenta:

- Ovjerena kopija važeće putne isprave zemlje porijekla
- Ovjerena kopija lične karte za I/RL
- Potvrda Kancelarije za azil / ZZZI kojom se dokazuje da se 7. novembra 2009. godine, na dan stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o strancima, lice nalazi na evidenciji raseljenih odnosno interno raseljenih lica.
- Potvrda da lice u Crnoj Gori nije pravosnažnu osuđivano za krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, ili da nije pokrenut postupak za takvo krivično djelo
- Izvod iz knjige rođenih
- Uvjerenje o državljanstvu

Dana 7. jula 2010. Vlada Crne Gore donijela je *Uredbu o načinu ostvarivanja prava raseljenih lica iz bivših jugoslavenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova koja borave u Crnoj Gori*. Ova mjera "raseljenim" i "interno raseljenim licima" garantuje pristup

zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju, zapošljavanju, penziji, socijalnoj i dječijoj zaštiti kao crnogorskim državljanima, do 7. januara 2012. godine.

Vlada Crna Gore smanjila je administrativne takse izmjenama i dopunama *Zakona o unapređenju poslovnog ambijenta* objavljenog u Službenom listu Crne Gore 40/2010 22. jula. Smanjenje takse sa 200 na 10 evra po izdatoj dozvoli za stalni/privremeni boravak uklanja značajnu proceduralnu prepreku koja mnogim "raseljenim" i "interno raseljenim licima" stoji na putu do novog statusa.

"*Raseljena lica*" i " *interno raseljena lica*", koja nisu u mogućnosti da statusu stalnog boravka za strance pristupe u roku od dvije godine od stupanja na snagu *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima* (dakle, u roku do 7. novembra 2011.godine) smatraće se strancima koji nelegalno borave u Crnoj Gori.

Prema članu 105(a) *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima*, "*raseljena lica*" i "*interno raseljena lica*", koja ne mogu da prilože važeću putnu ispravu još uvijek mogu da se prijave za status stranca i biće im odobren privremeni boravak za strance, sa svim pravima koje se odobravaju strancima sa stalnim boravkom. Oni će imati tri godine privremenog boravka da pribave važeću putnu ispravu i svoj status promjene u status stalnog boravka. Istekom roka od tri godine privremenog boravka, oni koji nisu ne budu mogli da regulišu stalni boravak, smatraće se strancima koji nelegalno borave u Crnoj Gori.

Do sredine jula 2011. godine, MUP je izdao 2.180 dozvola za stalno nastanjenje od ukupno 4.190 zahtjeva. Tri zahtjeva su odbijena zbog informacija koje su dobijene od Agencije za nacionalnu bezbjednost (ANB), a prema kojima te osobe predstavljaju prijetnju po nacionalnu bezbjednost Crne Gore. Nakon ponovnog razmatranja, odlučeno je da ovim licima bude odobren status stranca. Jedan zahtjev odbijen zato što nisu bili ispunjeni zakonski uslovi.

5.2. Pristup državljanstvu Crne Gore

Zakon o državljanstvu Crne Gore iz 2008.godine ne uključuje odredbe kojima se olakšava lokalna integracija lica raseljenih iz Hrvatska i Bosne i Hercegovine, kao i sa Kosova, putem naturalizacije. Podzakonski akt o *Kriterijima za utvrđivanje uslova za sticanje državljanstva Crne Gore* priznaje boravak "*raseljenih lica*" u Crnoj Gori kao zakonit boravak. *Interno raseljena lica* nisu prešla međunarodno priznatu granicu u trenutku svog dolaska u Crnu Goru s Kosova, jer je Srbija, a time i Kosovo, u to vrijeme bila dio državne zajednice s Crnom Gorom. Zavod za zbrinjavanje izbjeglica (tadašnji Komesarijat za raseljena lica) registrovao ih je kao "interno raseljena lica" (IRL) na osnovu *ad hoc* upravne mjere kojom je odgovoreno na vanrednu situaciju.

Zakonom je propisano da boravak u Crnoj Gori bude bez prekida. Prema navedenom podzakonskom aktu, mnoga "*raseljena lica*" iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske će imati prekid s zakonitog boravka u Crnoj Gori usled čestih putovanja, produženog boravka ili

pribavljanja ličnih dokumenata u svojoj zemlji porijekla. Takođe, "raseljena lica" bi trebalo da zadovoljavaju uslove u vezi sa smještajem i garantovanim izvorom prihoda.

"Raseljena" i "interno raseljena lica" koja stiču status stranca sa stalnim nastanjenjem u skladu sa *Zakonom o strancima* imaju pristup crnogorskom državljanstvu nakon deset godina zakonitog boravka u kao stalno nastanjeno lice. Državljanstvo se takođe može dobiti nakon tri godine braka sa crnogorskim državljaninom i pet godina zakonitog i neprekinutog boravka u Crnoj Gori. Od maja 2008. do jula 2011. godine, oko 600 raseljenih lica iz Bosne i Hrvatske steklo je državljanstvo Crne Gore, u mnogim slučajevima zahvaljujući sklapanju braka s crnogorskim državljanima.

Svi lica koja su podnijela zahtjev za crnogorsko državljanstvo, čak i lica kojima je priznat status izbjeglice, izuzev lica koja su u braku sa crnogorskim državljaninom, moraju pružiti dokaz o odricanju od ranijeg državljanstva.

Prema tome, RL ukoliko ispunjavaju kriterijume predviđene zakonom, ili putem privilegovanog pristupa statusu stranca sa stalnim boravkom, dok interno raseljena lica svoj status mogu da regulišu samo putem privilegovanog pristupa statusu stranca sa stalnim nastanjenjem.

Implementacija *Zakona o izmijenjenog i dopunjenog Zakona o strancima* potvrdila je da se mnoge kategorije među RL i IRL suočavaju sa preprekama u ispunjavanju utvrđenih proceduralnih uslova za sticanje statusa stranca i da neće biti u mogućnosti da se prijave prije isteka trenutno važećeg roka, 7. novembra 2011. godine.

5.3. Mjere za prevazilaženje identifikovanih prepreka za RL i IRL u sticanju novog pravnog statusa stranca sa stalnim boravkom

5.3.1. Pomoć ugroženim pojedincima koji se suočavaju sa finansijskim preprekama u pribavljanju potrebne dokumentacije

I/RL ukazuju na to da je iznos administrativne takse za dobijanje dokumenata iz zemlje porijekla suviše visok, i da predstavlja jednu od prepreka za dobijanje dokumenata potrebnih kako bi bio regulisan njihov status u Crnoj Gori.

Vlada će, u saradnji s DEU i UNHCR-om, nastaviti da traži saradnju zemalja porijekla putem Radne grupe za civilnu dokumentaciju u okviru Beogradske inicijative, kako bi bile smanjene takse za dobijanje ličnih dokumenata, naročito pasoša RL i IRL sa prebivalištem u Crnoj Gori.

5.3.2. Pregled slučajeva IRL i RL kojima je 2009. godine odbijena preregistracija

Neka od IRL, koja se nisu vratila na Kosovo ili preselila u Srbiju, i nisu se ponovo registrovala u prethodnim preregistracijama ZZZI, iz opravdanih razloga, je odbio na preregistraciji 2009. godine.

Iako su neki od njih u Crnoj Gori živjeli neprekidno od svog dolaska, preregistracija im je odbijena na osnovu podataka unijetih u bazu podataka ZZZI, i bez zakonskih mogućnosti prigovora. Nedostatak statusa IRL sada onemogućava ova lica da podnesu zahtjev za sticanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem u Crnoj Gori.

U cilju poštovanja principa o jedinstvu porodice i omogućavanja pristupa statusu stranca sa stalnim prebivalištem svim licima čiji su članovi porodice potvrdil status IRL na preregistraciji 2009. godine, kao i da bi se garantovalo da sva IRL koja nisu prekidala svoj boravak u Crnoj Gori imaju pristup statusu stranca, **ZZZI će u saradnji sa UNHCR-om preispitati slučajeve lica čija je preregistracija odbijena 2009. godine.**

Na sličan način, Kancelarija za azil će, u saradnji sa UNHCR-om, razmotriti svaki zahtjev RL čiji je status bio poništen ili je prestao 2004. godine, a koji su se odazvali na javni poziv Kancelarije za azil 2009. godine i koji su podnijeli zahtjev za priznavanje prebivališta ili privremenog boravka, ili za izdavanje potvrde o registraciji Kancelariji za azil, ili će zahtjev podnijeti do 31. decembra 2011. godine. Kancelarija za azil će potom dostaviti informaciju s predlogom zaključaka za Vladu Crne Gore;

5.3.3. Rješavanje zahtjeva RL iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine za crnogorsko državljanstvo

Neka RL iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine ispunjavaju uslove za državljanstvo Crne Gore i pokrenula su postupak nakon stupanja na snagu *Zakona o državljanstvu Crne Gore* 2008. godine. Može se očekivati da će neka od tih lica biti odbijena, jer ne ispunjavaju kriterijume za sticanje državljanstva Crne Gore. Kako bi se osiguralo da neka od ovih lica mogu da podnesu zahtjev za status stranca sa stalnim nastanjenjem prije isteka roka, MUP je odlučio o zahtjevima RL za dobijanje državljanstva Crne Gore, gdje je crnogorsko državljanstvo ostvarilo 616 lica. Preostalih 200 neriješenih zahtjeva će biti riješeni u zakonski propisanom roku.

5.3.4. Pregled slučajeva djece rođene u Crnoj Gori upisane u knjigu državljana prije 1. januara 2009. godine

Do 1. januara 2010. godine, matične knjige su bile pod jurisdikcijom opština u Crnoj Gori. U nekim opštinama (Bar, Cetinje, Rožaje, Bijelo Polje) djeca rođena u Crnoj Gori čiji su roditelji u statusu I/RL automatski su upisivana u knjige državljana kao državljani Crne Gore na osnovu činjenice da su rođeni u Crnoj Gori.

Iz tog razloga je moguće da neka od te djece nisu registrovana u bazi podataka o I/RL na osnovu statusa njihovih roditelja. Od 1.januara 2010. godine, matični registri su centralizovani u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Registrovana djeca su izbrisana iz knjige državljana pošto je njihov upis u iste bio bez pravnog osnova. **Usled gore pomenutih razloga moguće je da postoje slučajevi koji su bez ikakvog statusa, MUP će razmotriti sve slučajeve koji se obrate Ministarstvu kako bi se obezbijedilo da svi zainteresovani pojedinci dobiju status koji imaju i njihovi roditelji, bez dodatnih zahtjeva za dostavljanje dokumenata.**

5.3.5. Izdavanje ličnih dokumenata osobama sa smanjenom pokretljivošću i onima koje su smještene u specijalizovane institucije

Osobe s invaliditetom i osobe smještene u specijalizovanim ustanovama, kao što su dom za nezbrinutu djecu u Bijeloj, dom za stara lica u Risnu ili psihijatrijska bolnica u Kotoru, nisu u mogućnosti da bez tuđe pomoći pribave dokumenta potrebna za sticanje novog statusa.

Takođe, postoje mnoge porodice čiji su članovi fizički i mentalno ometeni u razvoju u nekoliko kolektivnih naselja, a koje nisu u stanju da prikupe dokumenta potrebna za novi status.

Centri za socijalni rad će, u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja svakom od ovih lica, ukoliko isto nema pravni kapacitet, dodjeliti pravnog zastupnika. Za lica sa pravnim kapacitetom, ali bez mogućnosti da se obrate institucijama radi pribavljanja dokumenata i podnošenja prijave za status, biće imenovan pravni zastupnik koji će im olakšati pristup statusu i odvesti ih do područne jedinice MUP-a radi pribavljanja potrebnih biometrijskih dokumenata.

Ukoliko lična dokumenta nisu izdata putem uspostavljene saradnje sa zemljom porijekla, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore će preispitati pojedinačne slučajeve u saradnji sa UNHCR-om i DEU, kako bi se omogućilo licima koja se nalaze u stanju potrebe da se prijave za status stranca sa stalnim nastanjenjem.

5.3.6. Pribavljanje ličnih dokumenata za IRL i RL bez osnovnih identifikacionih dokumenata

Pribavljanje važećih putnih dokumenata iz zemlje porijekla predstavlja ozbiljnu prepreku za osobe koje nemaju osnovna lična dokumenta i nisu u mogućnosti da dokažu svoje državljanstvo. Tose posebno odnosi na Rome, Aškalije i Egipćane, bilo zbog tog što nikada nisu registrovani prilikom rođenja ili zato što je evidencija o njima uništena tokom sukoba na Kosovu 1999. godine.

Trebalo bi napomenuti da su u nekim opštinama na Kosovu, posebno u Peći i pećkoj regiji, matične knjige rođenih i drugi državni registri uništeni ili premještni u Srbiju. Trenutno, neke

od tih knjiga nalaze se u opštinama u južnoj Srbiji, u izmeštenim odjeljenjima. Socijalna i ekonomska marginalizacija i nedostatak ličnih dokumenata stvaraju za RAE populaciju poteškoće u pogledu putovanja u Srbiju i pristupa navedenim kancelarijama.

Dana 29. juna 2011. godine Vlada Crne Gore i Vlada Kosova potpisale su *Sporazum o naknadnom upis u osnovne registre i knjigu državljana Republike Kosovo za interno raseljena lica s Kosova koja žive u Crnoj Gori*. Ovaj sporazum ima za cilj da olakša registraciju lica bez dokumenata u registrima na Kosovu i odnosi se na postojeće zakonodavstvo relevantno za civilnu registraciju.

Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, Zavod za zbrinjavanje izbjeglica, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo rada i socijalnog staranja, uz tehničku i stručnu pomoć UNHCR-a i DEU, a u saradnji sa zemljama porijekla, osiguraće odgovarajuća rješenja koja će svim osobama koje nisu registrovane u matičnim knjigama omogućiti pristup statusu stranca sa stalnim boravištem.

5.3.7. Omogućavanje putovanja u zemlju porijekla i pribavljanje dokumenata potrebnih za novi status

RL i IRL bez osnovnih ličnih dokumenata i / ili važeće putne isprave ne mogu da putuju u mjesta svog porijekla radi pribavljanja potrebnih dokumenata. Osim toga, procedura za dobijanje pasoša je dugotrajna i mnoga I/RL su ukazala na to da je suviše skupa.

Ambasade Hrvatske i Bosne i Hercegovine ne izdaju pasoše raseljenim licima sa prebivalištem u Crnoj Gori, već samo putna dokumenta za jedan pravac. Državljanima ovih zemalja će morati da putuju do mjesta svog porijekla radi pribavljanja pasoša.

Ambasada Srbije u Crnoj Gori izdavaće pasoše, međutim moraju biti podnijeti važeći izvod iz matične knjige rođenih i uvjerenje o državljanstvu (koji su izdati u poslednjih 12 mjeseci). Izvod iz matične knjige rođenih i uvjerenje o državljanstvu mogu se dobiti preko ambasade, ali zbog dužine postupka (oko 6 mjeseci) mnogi su odabrali da otputuju do matične kancelarije u Srbiji. Osim toga, mora se podnijeti identifikacioni dokument (tj. stara lična karta, pasoš ili vozačka dozvola) koji je izdala država Srbija.

Iako je Crna Gora priznala Kosovo još 2008. godine, u Crnoj Gori još uvijek ne postoji diplomatsko predstavništvo u kom bi "interno raseljena lica" mogla da pribave važeća putna dokumenta.

Ambasada Albanije ovlašćena je da se bavi jedino osobama koje su u stanju da dokažu svoje albansko državljanstvo, što je problem za veliki broj etničkih Srba i Crnogoraca koji je prebjegao iz Albanije u 1991. godine i koje je Ministarstvo unutrašnjih poslova bivše SFR Jugoslavije priznalo kao izbjeglice. Državljanstvo se može dokazati bilo kojim identifikacionim dokumentom koji su izdale albanske vlasti, bez obzira da li je važeći ili ne, s

kancelarije u Srbiji. Osim toga, mora se podnijeti identifikacioni dokument (tj. stara lična karta, pasoš ili vozačka dozvola) koji je izdala država Srbija.

Iako je Crna Gora priznala Kosovo još 2008. godine, u Crnoj Gori još uvijek ne postoji diplomatsko predstavništvo u kom bi "interno raseljena lica" mogla da pribave važeća putna dokumenta.

Ambasada Albanije ovlašćena je da se bavi jedino osobama koje su u stanju da dokažu svoje albansko državljanstvo, što je problem za veliki broj etničkih Srba i Crnogoraca koji je prebjegao iz Albanije u 1991. godine i koje je Ministarstvo unutrašnjih poslova bivše SFR Jugoslavije priznalo kao izbjeglice. Državljanstvo se može dokazati bilo kojim identifikacionim dokumentom koji su izdale albanske vlasti, bez obzira da li je važeći ili ne, s obzirom da ih ambasada prosleđuje do Tirane radi verifikacije. Nije moguće dobiti novi albanski pasoš preko ambasade.

Na prvom sastanku Regionalne radne grupe za dokumentaciju održanog 11. maja 2011. godine, formirane u okviru Beogradske inicijative, kojom predsjedava Crne Gore, predloženo je da bi trebalo primijeniti politiku otvaranja granice, kako bi bilo omogućeno I/RL u Crnoj Gori da putuju u zemlje porijekla kako bi pribavili neophodnu dokumentaciju za sticanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem. Nadalje, na drugom sastanku Radne grupe održanom 15. jula 2011. godine, Hrvatska je najavila mogućnost da raseljena lica iz Hrvatske, koja su nastanjena u Crnoj Gori, koja posjeduju izvod iz matične knjige rođenih i izvod iz knjige državljana, da mogu da zahtijevaju izdavanje pasoša u Ambasadi Republike Hrvatske u Podgorici i Konzulatu Republike Hrvatske u Kotoru. Ova mogućnost će postojati od jula do decembra 2011.godine.

Na istom sastanku, Srbija je otvorila mogućnost da UNHCR podnosi zahtjev za izdavanje izvoda iz matične knjige rođenih i izvoda iz knjige državljana, uz saglasnost svih IRL. Ovi document će se izdavati *ex officio* i bez taksi. Srbija će tretirati zahtjeve za izdavanje ličnih dokumenata podnešenih u Ambasadi Republike Srbije u Podgorici i Generalnom konzulatu Republike Srbije u Herceg Novom kao prioritetne.

Vlada Crne Gore nastavlja da traži saradnju zemalja porijekla kako bi se pojednostavio postupak za izdavanje potrebnih ličnih dokumenata, naročito pasoša za I/RL koja borave u Crnoj Gori. Vlada Crne Gore će nastojati da sprovede inicijalni predlog politike otvorene granice za sva interno I/RL bez važeće putne isprave, a koja žele da putuju u zemlju porijekla kako bi pribavila lična dokumenta, kao što je raspravljano u okviru tehničke radne grupe za dokumenta, koja je formirana u okviru Beogradske inicijative.

Da bi se obezbijedilo da svi ugroženi pojedinci imaju efektivan pristup statusu stranca sa stalnim nastanjenjem, Vlada Crna Gora će olakšati putovanje u zemlje porijekla i snositi troškove prevoza.

U skladu sa tim, važenje "Uredbe o načinu ostvarivanja prava raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova" iz 2010. godine biće produženo tako da ovim licima garantuje privremeni pristup pravima do sticanja novog pravnog statusa stranca sa stalnim nastanjenjem .

5.3.9 Pojednostavljanje procedure na humanitarnoj osnovi

U cilju osiguravanja pristupa statusu stranca sa stalnim nastanjenjem za sve I/RL koji se odluče za lokalnu integraciju, Vlada Crne Gore će na humanitarnoj osnovi, utvrditi pojednostavljenu proceduru za ekstremno ugrožene I/RL koji nisu u mogućnosti da ispune proceduralne uslove ili da pribave tražena lična dokumenta, pored posebnih mjera i aktivnosti predviđenih Strategijom, u cilju prevazilaženja prepreka za sticanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem.

6. PRISTUP PRAVIMA

Pristup pravima za RL prvi je put regulisan Uredbom iz 1992. godine, u kojoj je navedeno da su ova lica imali pristup svim socijalnim i ekonomskim pravima, ali ih relevantni zakoni nisu prepoznavali kao korisničku populaciju. U skladu sa tim, njihov je pristup određenim pravima bio veoma ograničen. Interno raseljena lica su bila u istoj situaciji. Situacija je poboljšana usvajanjem "Uredbe o načinu ostvarivanja prava raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova " (" Službeni list Crne Gore ", broj 45/10), jula 2010. godine.

Međutim, usled nedostatka dokumentacije i jasnih instrukcija različitim državnim i opštinskim institucija o načinu sprovođenja Uredbe, ova se lica suočavaju sa nizom izazova u ostvarivanju određenih prava.

6.1. Socijalna i dječja zaštita

*"Barijere na putu socijalne inkluzije sa kojima se suočava RAE populacija su značajne i uključuju visoke stope siromaštva, nezaposlenosti, ograničen pristup obrazovanju, stručnoj obuci, itd (...) Prema Istraživanju, raseljena lica iz BiH, Hrvatske i Kosova su i više nego trostruko siromašniji od domicilnog stanovništva, a siromašniji su i od ostalih ugroženih grupa koje su predmet ovog poglavlja sa izuzetkom RAE populacije. Trideset četiri odsto (34%) živi ispod linije siromaštva , a 8% njihovih domaćinstava društveno je isključeno "*⁴.

Cilj socijalne i dječje zaštite jeste da obezbijedi zaštitu porodice, pojedinca, djece u riziku i lica u stanju socijalne potrebe, tj. socijalne isključenosti. RL i IRL su imala prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite koja se odnose na savjetodavne usluge i usluge povezane sa zakonskim procedurama (preporuka u pogledu starateljstva nad djecom u slučaju razvoda,

⁴ "National Human Development Report – 2009 – Montenegro: Society for All", UNDP, 2009

pravno starateljstvo nad djecom bez roditeljskog staranja, procedurama koje se bave slučajevima usvajanja, savjetovanje i preporuke u slučajevima maloljetničke delinkvencije i sl.) . Međutim RL, a kasnije i IRL nisu imala pravo na bilo koju vrstu finansijske pomoći u okviru socijalne i dječije zaštite (materijalno obezbjeđenje porodice (MOP), dječiji dodatak, dodatak za njegu i pomoć drugog lica, invalidnine).

Na osnovu sporazuma između UNHCR-a i Ministarstva rada i socijalnog staranja, koji je prvi put potpisan 2005. godine, 139 porodica (467 članova, od 405 IRL sa Kosova) sada imaju pravo na finansijsku nadoknadu, u iznosu visine MOP-a, primjenom kriterijuma utvrđenih Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, u istom iznosu kao državljani Crne Gore. Kako većina RL i IRL nije u mogućnosti da dobije sva dokumenta potrebna za podnošenje zahtjeva za MOP, ovaj sistem je implementiran pomoću socijalne anamneze socijalnih radnika koji su kandidatima odlazili u kućne posjete.

Smještaj u socijalne i dječije ustanove obezbjeđen je za 53 osobe, primjenom istog sistema obrade zahtjeva kao i u slučaju lokalnog stanovništva.

Na osnovu gore navedene *Uredbe*, pravo na MOP ostvarilo je 29 porodica sa 75 članova, dok je jedno lice ostvarilo pravo na pomoć i njegu drugog lica. Prepreke I/RL u ostvarivanju prava u vezi sa socijalnom i dječjom zaštitom odnose se na mogućnost pribavljanja dokumenata koja potkrepljuju njihov zahtev. Neka od dokumenata i porvrda moraju biti pribavljeni u zemljama porijekla, što predstavlja problem zbog finansijskih, administrativnih i / ili zdravstvenih razloga. Osim toga, mnoga lica koja bi se prijavila za socijalna primanja nisu sposobna da pribave dokumenta i bila bi im potrebna uputstva i pomoć za taj postupak. IRL RAE su posebno ugrožena, jer je većina nepismena i ne poznaje administrativne procedure. Iako ova mogućnost postoji u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, centri za socijalni rad ne pružaju pomoć u pribavljanju potrebnih dokumenata licima koja nisu u mogućnosti da ih sama pribave.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti **biće izmjenjen tako da pruži pun pristup socijalnim pravima I/RL koja steknu status stranca sa stalnim ili privremenim boravkom** (pogledati tačku 3. *Zakononski okvir*). Osim toga, reforma sistema socijalne i dječje zaštite, koja je u toku, donijeće promjene u vođenju slučajeva, obezbjeđivanju skloništa i razne vrste savjetovanja koje do sada nisu bile dostupne. Zahtjevi za pratećom dokumentacijom u procesu prijavljivanja za socijalna primanja će biti revidirani kako bi se osigurao efektivan pristup na ostvarivanje prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite za I/RL i strance sa stalnim nastanjenjem i privremenim boravkom.

Posebni programi za RAE populaciju biće identifikovani u okviru Nacionalne strategije o inkluziji Roma.

6.2. Obrazovanje

"Prema nalazima istraživanja, nivo pismenosti RL veoma je visok. Istraživanje pokazuje da je 97,3 % ispitanika pismeno . (...) Stopa pismenosti IRL sa Kosova koji nisu pripadnici RAE

populacije takođe je visoka, sa manje od 2,8% nepismenih . (...) Istraživanja pokazuju da je 52 % IRL, pripadnika RAE populacije nepismeno i da im je nivo obrazovanja veoma nizak ⁵. Osnovno i srednje obrazovanje je besplatno za sve učenike u smislu nastave. Vlada Crne Gore obezbjeđuje besplatne udžbenike za djecu RAE populacije, djecu bez roditeljskog staranja i djecu čije su porodice korisnici MOP-a (50-90 evra po kompletu udžbenika).

Iako je osnovno obrazovanje u Crnoj Gori obavezno, procenat IRL djece pripadnika RAE populacije koja se upisuju u školu i dalje je nizak, a stopa napuštanja škola djece uzrasta 10-12 godina je u porastu, kada većina RAE dječaka počinje da radi, a djevojčice se spremaju da stupe u brak. Prosjačenje, kao manifestacija socijalne ugroženosti, predstavlja još jednu prepreku u obrazovanju, a svakako bi trebalo da postane predmet kojim će se pozabaviti i sistem socijalne zaštite. Ministarstvo prosvjete i sporta prikuplja podatke o uključivanju I/RL djece u obrazovni sistem. Tokom školske 2010/11 godine, ukupno 478 IRL RAE djece u kampovima Konik pohađa osnovnu školu - 263 u područnom odjeljenju, a 205 u matičnoj školi "Božidar Vuković Podgoričanin".

IRL djeca, pripadnici RAE populacije, upisana su u srednje škole u kojima se nastava odvija na crnogorskom ili albanskom jeziku, u većini slučajeva na osnovu principa afirmativne akcije.

Ministarstvo prosvjete i sporta, nevladine organizacije i međunarodni donatori čine napore za uključivanje ove djece u obrazovni sistem Crne Gore, i kroz pružanje pomoći u ishrani, besplatnim udžbenicima, školskom priboru i stipendije za ograničeni broj učenika. Neophodni su dalji sistematski napor kako bi se poboljšao kvalitet osnovnog obrazovanja i održala stopa zadržavanja djece u školi kroz poboljšanje nastavničkih kapaciteta, bolje poznavanje crnogorskog jezika, sistematsko podizanje svijesti u radu sa porodicama, angažovanje romskih asistenata za podršku djeci u školi. Materijalna podrška obezbijedena kroz pojedine donacije ne može da osigura potrebnu kontinuiranu podršku .

Prema Opštem zakonu o obrazovanju, strani državljanin koji ima privremeni boravak ili stalno nastanjenje u Crnoj Gori ima pravo na obrazovanje kao i crnogorski državljanin, u skladu sa zakonima kojim se uređuju određene oblasti obrazovanja.

Strani državljanin sa posebnim obrazovnim potrebama koji je regulisao status lica sa privremenim boravkom ili stalnim nastanjenjem, ima pravo na obrazovanje i vaspitanje u javnoj ustanovi pod istim uslovima kao i državljani Crne Gore. Ministarstvo će razmotriti dalje mogućnosti za izmjene Zakona o opštem obrazovanju kako bi se strancima sa stalnim boravkom omogućilo da rade kao nastavnici, i ovom pitanju će dalje biti rječi sa DEU i UNHCR-om.

Zakon o visokom obrazovanju ("SLRCG ", broj 60/03 . i " SLCG ", broj 45/10) propisuje da strani državljanin, kome je odobren privremeni boravak ili stalno nastanjenje u Crnoj Gori

⁵ " National Human Development Report – 2009 – Montenegro: Society for All", UNDP, 2009

ima pravo na studijske programe u Crnoj Gori u istim okvirima i pod istim uslovima kao i državljani Crne Gore, koji plaćaju školarinu na konkurentskoj osnovi, a u skladu sa zakonom i statutom visokoškolske ustanove, ukoliko nije drugačije propisano međunarodnim sporazumom. Ministarstvo prosvjete i sporta će izmijeniti Zakon o visokom obrazovanju, kako bi raseljenim i interno raseljenim licima i strancima sa stalnim nastanjenjem bilo omogućeno pravo na visoko obrazovanje pod istim uslovima kao i crnogorskim državljanima. Školarina na državnom univerzitetu iznosi od 250 evra po semestru, sa izuzetkom studijskih programa u umjetnosti. Zakon o visokom obrazovanju propisuje da svi studenti mogu da ostvaruju svoja prava, bez obzira da li su samofinansirajući, ili se njihova nastava finansira iz budžeta. U skladu sa tim, studenti sa statusom stranca sa stalnim boravkom mogu da ostvare pravo na smještaj u studentskom domu, stipendije i studentski kredit. Pravilnik kojim se regulišu kriterijumi za ostvarivanje prava studenata biće revidirani u skladu sa tim do kraja avgusta 2011.godine. Prvi put su studentima privatnih visokoškolskih ustanova garantovana ista prava.

Potrebni su dalji naponi kako bi se IRL RAE populaciji i strancima sa stalnim nastanjenjem osigurala prava propisana **Zakonom o obrazovanju odraslih** i **Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama**.

Zakonom o obrazovanju odraslih predviđeno je da se obrazovanje odraslih može steći putem javnih obrazovnih programa za osnovno, srednje i stručno obrazovanje, kroz nastavne planove i programe potpuno ili djelimično prilagodjene konkretnim potrebama, kao i putem različitih programa za obrazovanje odraslih koje realizuju licencirani organizatori obrazovanja odraslih. **Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama** propisuje obrazovanje lica koja su pohađala obrazovne programe stručnih škola i koja su napustila redovno obrazovanje radi sticanja stručnih kvalifikacija, ukoliko su uspješno završila dio programa koji odgovara profesionalnom standardu.

Ova strategija ima za cilj da poboljša uključivanje I/RL u obrazovni sistem, sa posebnim osvrtom na RAE populaciju. Vlada će nastaviti sa prikupljanjem detaljnih informacija o tome koliko je djece I/RL već uključeno i u saradnji sa partnerima u oblasti socijalne i zdravstvene zaštite, identifikovati one koji nisu uključeni i sprovesti afirmativne mjere kako bi ih uključila u obrazovni sistem.

U cilju zadržavanja djecr u obrazovnom sistemu, Vlada će pružiti podršku njihovim porodicama u smislu obezbjeđivanja udžbenika za socijalno ugrožene učenike, stipendije, uključujući dodatnu pomoć za RAE učenike u obrazovnom sistemu (romski asistenti, časovi jezika, podrška u izradi domaćih zadataka, stipendije...) i kontinuirano će poboljšavati kapacitete nastavnika i drugih profesionalnih lica u obrazovnom sistemu. Obrazovni sistem će blisko saradivati sa sistemom socijalne zaštite koji se bavi opštom situacijom RAE učenika.

6.3. Zdravstvena zaštita i osiguranje

“Prema Istraživanju, 90% ispitanika posjeduje zdravstveno osiguranje, koje im je prije svega obezbijedila država⁶. (59%), preko člana porodice (24%), preko poslodavca (9%), ili putem privatne osiguravajuće kompanije (3%). Međutim, još uvijek postoji oko 10% onih koji nemaju zdravstveno osiguranje, dok ga većina (69%) ne posjeduje zbog nejasnog pravnog statusa. Ovo je najveći procenat od svih socijalno ugroženih grupa, posle kog slijede ispitanici RAE populacije (5,7%) oni koji nemaju osiguranje zbog nerješene pitanja državljanstva”⁷.

Trenutno je samo 325 I/RL prijavljeno kod Zavoda za zapošljavanje i prema tome imaju pravo na zdravstvenu knjižicu kao državljani Crne Gore. Sva ostala I/RL prijavljena kod Fonda za zdravstveno osiguranje imaju zdravstvenu knjižicu (različitu od one koju imaju crnogorski državljani) na osnovu koje mogu da koriste određene usluge zdravstvene zaštite.

I/RL koja ostvare status stranca sa stalnim nastanjenjem mogu biti osigurana i dobiti istu zdravstvenu knjižicu kao i državljani Crne Gore, što im pruža pun obim prava kroz: zapošljavanje, registraciju kod Zavoda za zapošljavanje, pimanje određenih socijalnih davanja, penziju, ili osiguranje na osnovu člana porodice osiguranika. Prema propisima zdravstvene zaštite, kao i Uredbe o ostvarivanju prava I/RL, ova populacija ima pravo na zdravstvenu zaštitu na isti način kao i crnogorski državljani, kroz propisane procedure, sve dok je njihov status regulisan u skladu sa Zakonom o strancima. Međutim, iako ovi propisi garantuju jednak pristup zdravstvenim uslugama, I/RL se još uvijek mogu suočiti sa određenim poteškoćama u ostvarivanju ovog prava, uglavnom usled nedostatka znanja ili različitog tumačenja odredbi od strane nadležnih organa koji sprovode zdravstvene propise. U cilju sprovođenja zakona, I/RL i stranci će morati da budu dodatno informisani i obaviješteni o zakonom predviđenim pravima i procedurama kako bi im pristupili. Takođe je neophodno informisati i upozoriti zdravstvene radnike o pravima ovih lica propisanih zakonom.

Vlada će sistematski informisati I/RL u vezi sa načinom ostvarivanja prava na zdravstveno osiguranje i samim tim, na zdravstvenu knjižicu, s obzirom da mnogi misle da će čim steknu status stranca sa stalnim nastanjenjem, automatski izgubiti i zdravstveno osiguranje. Naprotiv, čim je njihov status regulisan u skladu sa Zakonom o strancima, zbog širokog spektra osnova za zdravstveno osiguranje, gotovo cijela populacija će biti pokrivena sistemom osiguranja (zaposlenost, nezaposlenost, MOP, penzije, osiguranje preko člana porodice, lično osiguranje). Međusektorska saradnja, kao i saradnja i razumjevanje sa zemaljma porijekla biće neophodni radi ostvarivanja prava malog dijela ove populacije (na primer, zdravstveno osiguranje za osobe starije od 65 godina, koje primaju penziju iz zemalja porijekla i nisu u stanju da putuju kako bi se odjavili iz nje).

Veoma važan dio aktivnosti u cilju informisanja RL i IRL u vezi sa sistemom zdravstvene zaštite jeste obavještanje o značaju i prednostima korišćenja usluga centara podrške u zdravstvenim ustanovama, u kojima se sprovode prevencija, zaštita i unapređenje zdravlja.

⁶ “Osiguranje koje obezbijedjuje država za RL i IRL je osiguranje putem zdravstvenih knjižica koje izdaje Fond za zdravstveno osiguranje na osnovu RL/ IRL karte.

⁷ “National Human Development Report – 2009 – Montenegro: Society for All”, UNDP, 2009

Vlada će preduzeti posebne mjere kako bi populaciju I/RL, na za njih odgovarajući način, obavijestila o sistemu zdravstvene zaštite i unaprjeđenju zdravlja. U cilju zaštite zdravlja majke i djeteta, postoji potreba za medijatorima koji će, u direktnom kontaktu sa ovim licima, prenijeti potrebne informacije o značaju i unapređenju reproduktivnog zdravlja, na za njih na razumljiv i odgovarajući način.

Prema podacima Fonda za zdravstveno osiguranje Crne Gore, u 2009. godini, je na pružanje zdravstvenih usluga ovim licima potrošeno 2,8 miliona €, dok je 2010. godine potrošeno 2,6 miliona €.

Prema nedjeljnoj evidenciji Ministarstva zdravlja, oko 1.300 I/RL ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu u zdravstvenim ustanovama, na svim nivoima zdravstvene zaštite.

U cilju obrezbjedenje dostupnosti zdravstvene zaštite, u Podgorici, Koniku - Kamp I, gdje postoji velika koncentracija pripadnika RAE populacije, organizovan je rad ambulante od dva sata dnevno.

Institut za javno zdravlje organizuje povremene kampanje vakcinacije RAE djece na Koniku, što rezultira visokim procentom pokrivenosti (za pojedine bolesti i do 98%).

Ministarstvo zdravlja će osigurati da sva I/RL, imaju pristup zdravstvenim uslugama, uključujući lica bez ličnih dokumenata, a koja posjeduju legitimaciju raseljenog lica do sticanja statusa stranca, lica čiji su zahtjevi za sticanje statusa stranca u postupku odlučivanja i novorođenčad čiji roditelji imaju status bilo I/RL ili status stranca. Slučajevi lica koja se suočavaju sa preprekama u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu će biti pojedinačno rješavani u saradnji sa UNHCR-om i DEU.

6.4. Zapošljavanje

U skladu sa *Uredbom o načinu ostvarivanja prava raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova koja borave u Crnoj Gori*, I/RL ostvaruju pravo na rad i zapošljavanje i pravo na osiguranje u slučaju nezaposlenosti, u skladu sa propisima iz oblasti rada i zapošljavanja, a pod istim uslovima kao i crnogorski državljani, osim ukoliko je posebnim zakonom kao uslov propisano crnogorsko državljanstvo.

Od početka primjene *Uredbe*, Zavod za zapošljavanje je kao nezaposlena lica registrovao ukupno 325 I/RL (223 RL i 102 IRL) od kojih je 26 lica iz RAE populacije. Međutim, ovo nije realno stanje kada je riječ o broju nezaposlenih lica iz ove kategorije, obzirom da Zavod za zapošljavanje vodi evidenciju samo o licima koja su aktivno traže zaposlenje.

Nakon sticanja statusa stranca sa stalnim nastanjenjem, ova lica će moći da dobiju ličnu radnu dozvolu na neodređeno vreme, a u skladu sa *Zakonom o zapošljavanju i radu stranaca*. Stranac sa ličnom radnom dozvolom ima slobodan pristup tržištu rada i može da se zaposli

pod istim uslovima kao i crnogorski državljanini. Osim toga, može da bude registrovan kod Zavoda za zapošljavanje kao nezaposleno lice i uživa naknadu za nezaposlene kako je predviđeno i za državljane Crne Gore.

Na osnovu Zakona o izmjenama i dopunama zakona o zapošljavanju i radu stranaca, I/RL sa privremenim boravkom u Crnoj Gori stiču pravo na rad i prava po osnovu nezaposlenosti, na način predviđen za strance sa stalnim nastanjenjem. Oni će moći da dobiju ličnu dozvolu za rad na određeno vreme, koliko važi i odobrenje za privremeni boravak, kroz postupak kod Zavoda za zapošljavanje.

Zavod za zapošljavanje smatra da su glavne prepreke za potpuno uključivanje I/RL na tržištu rada, nakon sticanja statusa stranaca:

- nedovoljna informisanost o pravima po osnovu nezaposlenosti;
- nedostatak znanja i vještina potrebnih na tržištu rada;
- nedostatak finansijskih sredstava namjenjenih finansiranju programa politike aktivnog zapošljavanja kojima bi bila obuhvaćena ova lica (stručno osposobljavanje, stručna prekvalifikacija, dokvalifikacija, specijalizacija, posebna znanja i vještine itd.).

Zakon o opštem obrazovanju kao uslov za zaposlenje nastavnika u obrazovnom sistemu Crne Gore propisuje državljanstvo. U budućoj komunikaciji sa UNHCR-om i DEU, Ministarstvo prosvjete i sporta će izmijeniti ovaj zakon na način koji bi strancima sa stalnim nastanjenjem omogućio da se zapošljavaju kao nastavnici.

Vlada Crne Gore, putem *Uredbe o subvencijama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih lica* iz marta 2011. godine, definisala je pripadnike RAE populacije kao jednu od teže zapošljivih kategorija, pa će njihovo zapošljavanje biti subvencionisano. **Imajući u vidu navedeno, Zavod za zapošljavanje će u narednom periodu promovisati mjere subvencionisanja kod zaposlenih, do dana prestanka važenja Uredbe.**

Posebna pažnja biće posvećena zapošljavanju žena RAE populacije, jer veoma mali broj njih traži posao. Zavod za zapošljavanje će preduzeti mjere da obavijesti žene u RAE populaciji o mogućnostima za zapošljavanje i mogućnostima njihovog stručnog osposobljavanja za određene poslove.

6.5. Stanovanje

Neriješeno pitanje stanovanja i dalje predstavlja prepreku za I/RL koja žele da se integrišu u Crnu Goru.

Većina ovih lica nema dovoljno sredstava za kupovinu nekretnina u Crnoj Gori, ili za iznajmljivanje adekvatnog smještaja pa stanovanje ostaje jedna od njihovih najhitnijih potreba. Gotovo polovina IRL živi u sopstvenom smještaju. Mnogi od njih žive u kolektivnim smještajima izgrađenim uz podršku međunarodnih agencija i lokalnih samouprava. Samo 7,7

% živi u iznajmljenim smještajima. Većina interno raseljenih lica RAE populacije (61,2%) živi u sopstvenom smještaju bez pravnog vlasništva, 11,1 % živi u kolektivnom smještaju, dok skoro jedna petina (19,4%) tvrdi da ima smještaj sa regulisanim pravnim vlasništvom. Oni koji žive u iznajmljenom smještaju plaćaju mjesečnu kiriju, koja u proseku iznosi 40 €. Smještajni kapaciteti su u većini slučajeva (60,8%) izuzetno lošeg kvaliteta”⁸. "Domaćinstva u prosjeku raspolažu životnim prostorom od 29 m², sa prosjekom od 6 članova po domaćinstvu. Lokalne vlasti su u prošlosti imale ulogu u stambenim pitanjima i u stambenoj izgradnji u kojoj je značajan broj stanova izgrađen posebno za stanovništvo u stanju socijalne potrebe, zahvaljujući kombinovanju sopstvenih resursa, saradnje sa NVO sektorom i kreditnih obaveza prema bankama.”⁹.

Od oko 3.000 RAE IRL, oko 1.500 živi u krajnje lošim uslovima u kampovima Konik I i II u Podgorici. Pored toga, 134 ovih porodica (840 lica) živi u nelegalnim naseljima u okolini kampa. U 10 opština u Crnoj Gori, do sada su u 19 naselja izgrađene 433 stambene jedinice za trajni smještaj ovih lica. Uz to, postoji 507 stambenih jedinica za privremeni smještaj ovih lica, što ukupno čini 940 stambenih jedinica.

Prema istraživanjima sprovedenim u saradnji sa UN agencijama, procenjeno je da je potrebno rješavanje stambenog pitanja za oko 1.200 I/RL porodica, sa oko 6.000 članova

Kroz različite projekte koje uglavnom finansiraju EU, UNHCR i druge agencije, I/RL imaju mogućnost da dobiju građevinski materijal za izgradnju novih ili renoviranje postojećih objekata. Uslov za davanje građevinskog materijala jeste posjedovanje zemljišta i građevinske dozvole.

Prema Zakonu o svojinsko-pravnim odnosima, stranac može da bude vlasnik pokretne imovine po istom osnovu kao državljanin. Stranac može da bude vlasnik nepokretnosti – kuće i zemljišta koje ide uz nju, ali ne više od 5.000 kvadratnih metara zemljišta. Stranac može da kupi stan u zgradi, na ravnopravnoj osnovi kao i državljanin.

Vlada je pristala da ukloni prepreke za pristup humanitarnoj pomoći (građevinskm materijalu za izgradnju individualnih stambenih jedinica), bez obzira na donatore. Međutim, kako bi se omogućila smisljena integracija, biće potrebno da bude omogućen pristup vlasništvu nad zemljištem ili korištenju zemljišta za strance sa stalnim nastanjenjem i privremenim boravkom.

Zakon ne dozvoljava mogućnost da stranci kupe zemljište ukoliko na njemu ne postoji objekat. **Vlada će osigurati da potencijalne prepreke za učesće u programima za individualni smještaj za koji Crna Gora očekuje da će implementirati u saradnji sa Razvojnog bankom Savjeta Evrope u okviru procesa Beogradske inicijative budu uklonjene.**

⁸ "National Human Development Report – 2009 – Montenegro: Society for All", UNDP, 2009

⁹ "National Human Development Report – 2009 – Montenegro: Society for All", UNDP, 2009

Za sveobuhvatniji pristup pravima stanovanja, od vitalnog je značaja da bude obezbjeđeno:

- Usvajanje odgovarajućih zakonskih i podzakonskih akata (normativni okvir);
- Jačanje uloge državnih organa i organa lokalne samouprave (institucionalni okvir);
- Unapređenje održavanja stambenog fonda (održavanje stambenog fonda);
- Poboljšanje pristupa stambenim objektima, kroz izgradnju novih stambenih jedinica (poboljšan pristup stambenim objektima).

Što se tiče izgradnje stanova socijalne pomoći koji su namjenjeni za prodaju ili iznajmljivanje, neophodno je da u građevinarstvu bude riješeno pitanje smanjenja cijena koje su zasnovane na tržišnim principima. Pružajući građevinarima određene subvencije, država, tj. lokalne samouprave, mogu da utiču i na smanjenje cijena (davanjem zemljišta besplatno ili po nižoj cijeni, ili djelimičnim ili potpunim oslobođanjem investitora od plaćanja komunalnih taksi) ili uvođenjem mjera poreske politike usmjerene na građevinare.

Do sada smo imali pozitivna iskustva u saradnji sa lokalnim samoupravama u vezi sa pružanjem smještaja za specifične ciljne grupe. Naime, većina opština je izdvojila zemljište za izgradnju stambenih jedinica, a vrlo često su ih oslobađali od plaćanja komunalnih taksi. Osim toga, lokalne samouprave su, u saradnji sa međunarodnim institucijama, izgradile veliki broj stambenih jedinica za posebno ugrožene grupe.

U narednih pet godina, planira se da bude nastavljena izgradnja oko 400 stambenih jedinica u cilju rješavanja pitanja smještaja posebno ugroženih kategorija, a kroz Nacionalnu strategiju za smještaj čije se usvajanje očekuje krajem trećeg kvartala 2011. godine.

Vlada će intenzivirati napore u iznalaženju rješenja u pogledu legalizacije vlasništva nad smještajem u posjedu I/RL, s posebnim osvrtom na I/RL, koja žive u bespravnim / neformalnim naseljima. Planiranu legalizaciju i urbanizaciju svih bespravni naselja pokrivaće I/RL kuće kad god je to u skladu sa zakonom.

7. DOBROVOLJNI POVRATAK

Vlada Crne Gore garantuje da se povratak I/RL u zemlje porijekla zasniva na principima dobrovoljnog povratka i poštovanje dostojanstva.

UNHCR nastavlja da olakšava dobrovoljni povratak izbjeglica u Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku i da im obezbjeđuje pravnu pomoć u procesu povraćaja imovine i pristupa ostalim pravima. Dok se od 1996. godine znatan broj "raseljenih lica" vratio u mjesta porijekla, čini se da je mogućnost repatrijacije preostalih slučajeva u velikoj mjeri iscrpljen. Samo trideset pet (35) izbjeglica se iz Crne Gore vratilo u Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku tokom 2006. godine, devet (9) u 2007., pet (5) u 2008., deset (10) u 2009., dvanaest (12) u 2010. i šest (6) do juna 2011. godine. Uz dodatne napore za stvaranje okruženja za održivi povratak i punu reintegraciju, posebno kroz rješavanje problema u vezi sa imovinskim pitanjima u

Hrvatskoj, moglo bi da dođe do povećanja broja povratnika, ali i dalje u veoma ograničenom obimu.

Nedostatak raspoloživog zemljišta i stambenih rješenja, uz generalno ograničene uslove za reintegraciju, i dalje utiče na izgled za održivi dobrovoljni povratak IRL sa Kosova. Mnoga IRL su potrošila finansijska sredstva tokom 12 godina boravka u Crnoj Gori, plaćajući kiriju bez efektivnog pristupa tržištu rada. Nerješena imovinska pitanja u slučaju IRL koja borave u Crnoj Gori i dalje predstavljaju izazov i mnogima bi bila potrebna pomoć za vraćanje bespravno okupirane imovine, dok oni čija je imovina uništena nemaju mogućnost da dođu do naknade ili restitucije.

Ukupan broj povratnika iz Crne Gore na Kosovo od kraja konflikta ostaje na niskom nivou. Od 2001. godine, ne više od 1.300 raseljenih lica, uglavnom pripadnika RAE populacije, vratilo se na Kosovo kroz organizovane programe povratka, od kojih su se 94 lica vratila tokom 2008, 161 lice tokom 2009. godine, 177 u 2010. i 16 od početka 2011. godine. Iako su spontani povratci teško mjerljivi, ne čini se da su bili značajni.

Da bi se obezbijedilo da IRL imaju pristup svim informacijama o stanju i mogućnostima ostvarivanja svojih prava u zemlji porijekla i donesu ispravnu odluku o najboljem trajnom rješenju, Vlada Crne Gore će preduzeti aktivnu ulogu u organizaciji prekograničnih aktivnosti između Crne Gore i Kosova, kao što su informativne posjete.

Vlada Crne Gore će nastojati da potpiše Memorandum o razumijevanju sa Vladom Kosova povodom dobrovoljnog povratka tokom 2011. godine, u cilju olakšavanja povratka za lica, uglavnom RAE populacije, koja ne posjeduju zemljište, a koja su izrazili volju da se vrate, ali čiji je povratak trenutno onemogućen nedostatkom zemljišta i stambenog rješenja. Vlada Crne Gore će podržati inicijative lokalnih organa vlasti da pomognu pri povratku zainteresovanih raseljenih lica, naročito RAE iz kampa Konik. Sporazum je već postignut u pogledu dodjeli lokacija u opštini Peć i ko-finansiranju smještaja u opštini Podgorica. Da bi se obezbijedio postepeni razvoj ovog procesa, poštovanje ljudskih prava i dobrovoljnost povratka, UNHCR će takođe olakšati dijalog između vlasti Kosova i Crne Gore, posebno na opštinskom nivou.

Trenutno 540 interno raseljenih lica koja borave u Crnoj Gori izražava spremnost da se vrati na Kosovo, u sljedećim opštinama:

Broj porodica	Broj osoba	Opština u Crnoj Gori/adresa
29	150	Podgorica /kamp Konik 1
27	142	Podgorica/kamp Konik 2
8	68	Podgorica
19	86	Berane
8	46	Rožaje
3	30	Nikšić
3	19	Budva
Ukupno: 98 porodica	540 osoba	

8. AKTIVNOSTI ZA TRAJNO RJEŠENJE PROBLEMA KOJI SE TIČU IRL KOJI BORAVE U KAMPU KONIK I i II

Naselje Konik čine kampovi I i II u kojima trenutno boravi 244 porodica sa 1387 članova (kamp I - 191 porodica /1086 lica/ i kamp II - 53 porodice / 301 lice/). Osim toga, u okolini kampa boravi i oko 134 porodica sa 840 osoba. Imajući u vidu da je riječ o pripadnicima populacije Roma i Egipćana koja je koncentrisana na jednom mjestu, posebnu bi pažnju trebalo posvetiti rješavanju njihovih problema.

Kako bi pronašlo trajno rješenje za ovu populaciju, u saradnji sa stručnjacima iz Delegacije EU i predstavnicima agencija Ujedinjenih nacija, izradjena je studija pod nazivom "Studija o trajnim rješenjima za izbjeglice i raseljena lica i stanovnike kampa Konik u Crnoj Gori, kao i priprema za IPA program 2011."

Studija propisuje trajna rješenja:

- Integracija, što znači postizanje pravnog statusa i pristup pravima: stanovanju, obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj i dječijoj zaštiti, zapošljavanju;
- Dobrovoljni povratak u zemlju porijekla.

Rješavanje problema naselja Konik u početnoj fazi podrazumijeva:

- Uklanjanje kampa II
- Izgradnju stambenih objekata sa pratećim objektima na području Kampa I, uz izradu urbanističkog plana za ovu oblast.

Procjenjuje se da je neophodno da se obezbijedi oko 360 stambenih jedinica za smeštaj zainteresovanih lica u tri faze.

Na osnovu Studije, međusektorska radna grupa, u saradnji sa predstavnicima Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori definisala je predlog projekta - "rezime projekta " - "Identifikacija trajnih rješenja za raseljena lica i stanovnike kampa Konik" - IPA 2011, što predstavlja prvu fazu u rješavanju pitanja u vezi sa Konikom. Predlog projekta podrazumijeva sljedeće komponente:

- Izgradnju 90 stambenih jedinica
- Izgradnju višenamjenskog centra
- Dobrovoljni povratak
- Zapošljavanje
- Obrazovanje
- Socijalna pitanja, uključujući pristup dokumentaciji

- Tehničku podrška

Procjenjena vrijednost aktivnosti planiranih u okviru ovog projekta iznosi oko 3.000.000,00 € od čega će EU obezbijediti 2.500.000,00 €, a Vlada Crna Gora će sufinansirati 20% navedenog iznosa.

Period implementacije projekta je od 18 do 24 mjeseca, računajući od početka 2012. godine. Modaliteti sufinansiranja pojedinih komponenti projekta biće predmet budućih sporazuma sa Delegacijom EU u Podgorici.

U EU IPA "rezimeu projekta" navedeno je da postoji rok koji treba slijediti u rješavanju pitanja raseljenih u Crnoj Gori i prepoznaje činjenicu da rješavanje problema stanovnika naselja na Koniku predstavlja jednu od glavnih prepreka. Međutim, podrazumijeva se da će aktivnosti u okviru IPA-e biti prva faza višegodišnjeg indikativnog plana, koji će zahtijevati uključivanje svih partnera u konačno rješavanje problema raseljenih na pravičan i međunarodno priznat način.

Privatno preduzeće je izrazilo zainteresovanost i spremnost da razvija oblast na kojoj je sada smješten Kamp Konik, iako se to oslanja na usvajanje amandmana na Zakon o prostornom planiranju i izgradnji objekata od strane Skupštine Crne Gore. Prema GUP Podgorice, predviđena je površina od 130 000 kvadratnih metara za rješavanje pitanja u vezi sa kampovima Konik I i II, kao preduslov za realizaciju ovog projekta. Vlada Crne Gore izdvojila je iznos od 100.000 € za pripremu i izradu građevinskog projekta koji će biti sproveden preko Direkcije za javne radove .

Isto tako, Vlada Crne Gore je dužna da imenuje titularne nosioce novoizgrađenih objekata, definiše način korišćenja (zakupa), kao i da utvrdi načine održavanja

Nadalje, biće usvojeni relevantni podzakonski akti, koji će biti prilagođeni i u skladu sa novim Zakonom o strancima. Bez komplementarnosti između statuta (i implementacije) zakona na centralnom i lokalnom nivou cjelokupan napor da se razriješi pitanje raseljenih neće uroditi plodom.

Relevantni organi nadležni za utvrđivanje tačnih informacija o nedostajućoj dokumentaciji onih lica kojima bi trebalo da bude utvrđen status, saradjuju sa odgovarajućim agencijama UN. Na osnovu dobijenih podataka biće definisani jasni modaliteti pomoći ovim licima u pribavljanju nedostajuće dokumentacije u zemljama porijekla što je prije moguće. IPA i predviđa program koji finansira EU, za rješavanje problema dokumentacije, kao osnov za rješavanje problema raseljenih koja trenutno borave u Crnoj Gori. Praćenje problema u vezi sa dokumentacijom predstavlja indikatorza postignuti uspjeh.

Aktivnosti koje doprinose zatvaranju Konika Biće sprovedene u 2 faze

Faza 1. IPA 2011 pomoć

Predviđene su četiri osnovne aktivnosti koje su podržane u okviru IPA 2011 pomoći. Sve četiri aktivnosti biće komplementarne, tako da rezultati svake od njih doprinose konačnom ukupnom ishodu. Zaista bi trebalo naglasiti da bi za ovaj kumulativni napor rezultati svake aktivnosti morali da budu maksimalni. Zbog toga će svaka aktivnost biti praćena, kako bi bili postignuti očekivani rezultati.

Aktivnost 1. Urbani i stambeni razvoj

Trajno i održivo životno okruženje za IRL RAE populaciju predviđeno je planom novog urbanog razvoja socijalnog smještaja u podgoričkom naselju Konik, uključujući i odgovarajuću infrastrukturu i društveni centar. Ovakav razvoj biće zasnovan na opštem planskom konceptu koji je usvojila opština Podgorica za zone A (bivši kamp na Koniku I) i B (kamp Konik II i nelegalno naselje veće površine) naselja na Koniku i formalnoj promjeni detaljnog urbanističkog plana (DUP) za Zonu A.

Prva faza u okviru programa IPA 2011, počće sredinom 2012. godine, kada će biti izgrađeno 90 stambenih jedinica za preseljenje lica iz naselja u oblasti Konik i lokalnog socijalno ugroženog stanovništva. Ciljana populacija su IRL RAE domaćinstava sa kampova Konik II i I, kao i drugo stanovništvo u okruženju koje ima niska primanja. Paralelno s tim, projekat će podržati i uspostavljanje kapaciteta relevantnih javnih institucija u okviru sprovođenja programa socijalnog stanovanja putem detaljnog planiranja, efikasnog izbora korisnika, upravljanja imovinom i uvođenja mehanizama stambene subvencije.

Aktivnost 2. Socijalna integracija koja podrazumijeva dokumentaciju; zapošljavanje /pristup tržištu rada i obrazovanje

Ove su aktivnosti od vitalnog značaja za održivost napora ponovnog smještaja. Relevantni organi Vlade Crne Gore (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo rada i socijalnog staranja) učiniće sve da podrže integraciju korisnika u okviru IPA 2011 podrške. Osim toga, svaki dio društvene integracije raseljenih biće na odgovarajući način medijski pokriven i praćen, tako da se ublaži stigmatizacija, a novointegrirana lica se mogu smatrati dijelom budućnosti Crne Gore.

IRL RAE su živjeli u oblasti Konika, u kampovima koji su bili privremeno prilagođeni prema potrebama interno raseljenih lica kada su prebjegli u Crnu Goru 1999. godine. Vlada Crne Gore shvata da će većina ove populacije ostati u zemlji i da su im za potpunu integraciju potrebni odgovarajući životni uslovi. Biće potrebno da socijalne mjere prate aktivnosti oko izgradnje, čineći na taj način osnovu društvenog i kulturnog pomaka. Direktna ciljna grupa na početku je 55 porodica sa Konika II , i 25 porodica iz Konika I kao i 10 socijalno ugroženih crnogorskih porodica. Socijalne mjere će biti proširene na nove korisnike, kako se razvoj oblasti Konik bude nastavljao.

Aktivnosti socijalne integracije biće fokusirane na nekoliko oblasti vodeći računa o tome da li da se RAE populacija odraslih i djece prilagodila novim uslovima. Korisničke porodice će biti obučene u smislu građanskog obrazovanja, prava, pravila/procedura i obaveza i biće im pružena pomoć da se registruju kod Zavoda za zapošljavanje i Centra za socijalni rad. To, naravno, podrazumijeva da su korisnici podnijeli zahtjev za odobravanje statusa k "stranca", tako da imaju pravo na socijalnu podršku i zaštitu. Osim toga, građansko obrazovanje će stavljati naglasak na "spremnost u slučaju katastrofe" sa ciljem da se među stanovnicima novih društvenih stambenih jedinica pobudi svijest o sopstvenoj odgovornosti u pogledu održavanja svog okruženja i spremnosti da se mobilišu u saradnji sa lokalnim vlastima u smislu odgovora na prirodne katastrofe u životnoj sredini, na primjer u slučaju poplava, itd.

Dokumentacija

Populacija RAE bi trebalo da ima mogućnost pristupa svojim pravima u svim oblastima i to može da bude učinjeno jedino ukoliko imaju pristup urednoj dokumentaciji. Preduslov socijalne integracije i prethodnica procesa razvoja raseljenih koja trenutno borave u Crnoj Gori jeste sticanje odgovarajuće dokumentacije. Nedostatak uredne dokumentacije utiče na mnoge od raseljenih, ali je naročito izražen među raseljenim RAE zajednicama sa Kosova. Bez priznatog izvoda iz matične knjige rođenih praktično je nemoguće dobiti bilo koji drugi dokument kojim se uspostavlja pravni status pojedinca i na taj se način isključuje pristup raznim pravima koja su garantovana onima sa priznatim statusom. Prema tome, socijalna integracija počinje procesom regulisanja statusa potencijalnih korisnika i podrškom u pribavljanju dokumenata kojima se formalno uspostavlja njihov 'identitet'.

Imajući ovo u vidu, ovaj projekat će pružati pravne usluge na osnovu predmeta raseljenih lica sa Konika. Projekat će nastojati da se bavi pitanjem registracije u drugim oblastima gdje je to moguće. Biće pokrenute procedure kada je riječ o onima koji su raseljeni a koji nikada nisu bili upisani u matične registre rođenih/državljana ili čije su matične knjige možda uništene tokom sukoba. Ova aktivnost će se odnositi i na one koji nikada nisu bili registrovani, a pre svega na RAE i one koji su bili registrovani, ali čije su evidencije uništene ili dislocirane. Ova aktivnost će smanjiti rizik od apatridije za I/RL. Dopunjeni Zakon o strancima u Crnoj Gori predviđa da će raseljena lica iz Hrvatske i BiH i interno raseljena lica sa Kosova promijeniti svoj pravni status. Mnogi od I/RL neće moći da ispune zahtjeve potrebne za ostvarenje novog statusa. U tom smislu postoji potreba da se radi na ublažavanju potencijalnih zastoja u procesu prijavljivanja i da se pospješ i povećan nadzor i zastupanje pred relevantnim vlastima.

Zapošljavanje – pristup tržištu rada

Uprkos nedostatku "stalnih" radnih mjesta za RAE sa Konika, oni su aktivni u javnim radovima i građevinskom sektoru kao nekvalifikovani radnici, i uglavnom kao skupljači sekundarnih sirovina i drugih malih preduzetničkih aktivnosti. Ove trgovačke veštine mogu se dalje razvijati i u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje mogle bi da se u privatnom sektoru kreiraju mogućnosti za zapošljavanje. Projekat će se fokusirati na olakšavanje zapošljavanja

putem obezbjeđivanja odgovarajuće dokumentacije i registracije, obuke i prekvalifikacije i nastojeće da pomogne korisnicima da identifikuju održive ekonomske mogućnosti za sebe i da ih slijede. Razvoj MSP će se fokusirati na to da korisnicima pruži neophodne preduslove kako bi počeli da razvijaju svoje poslovne ideje u svom lokalnom okruženju.

Obrazovanje

Dječija RAE populacija iz kampa na Koniku I i II i postojećih stambenih zgrada na području kampa Konik I obuhvata 932 djece u sledećim starosnim grupama: 651 u starosnoj grupi od 5-17 godina i 281 u starosnoj grupi 0-4 godine. Ova djeca moraju da se adekvatno pripreme za školu, potrebna im je podrška kada je riječ o crnogorskom jeziku i moraju da nauče kako da rade domaći zadatak i ispunjavaju sve druge zahtjeve u školskom okruženju. Nastavnici takođe treba da shvate specifične potrebe RAE populacije i da ih uzimaju u obzir u učionici i u vannastavnim aktivnostima. Posebnim mjerama u smislu ovog projekta će se nastojati da se obezbijedi da broj RAE djece koja napuštaju školovanje bude smanjen i da se poveća stopa njihove pismenosti. Obuka trenera i RAE asistenata biće od pomoći kako bi se olakšala promjena u odnosu na obrazovanje i obuku među RAE populacijom, a ušješne priče RAE djece u školi biće predstavljene posredstvom medija kako bi se podstakao dalji razvoj njihovih obrazovnih postignuća.

Aktivnost 3. Dobrovoljni povratak

Neki od raseljenih lica pripadnika RAE populacije na Koniku izrazili su želju da se vrate na Kosovo. Potrebno je nastaviti pomoći pri povratku u saradnji sa svim partnerima koji u njemu imaju aktivnu ulogu. Trebalo bi pojačati pritisak na vlasti u Prištini da podstaknu lokalne vlasti na Kosovu da omoguće uslove pogodne za povratak. Prema podacima ZZZI, svake godine oko 40 IRL RAE porodica bira da se dobrovoljno vrati na Kosovo. UNHCR je olakšao ovaj proces koji je podržala i crnogorska vlada. Organizuju se tzv. "idi i vidi" posjete, pripremaju se finansijski i materijalni paketi i na raspolaganju je i pravna pomoć. Osim toga, biće održavani dvomjesečni sastanci između relevantnih organa Crne Gore i Kosova. To će uključiti relevantne crnogorske vlasti, EU kao donatora i partnera za implementaciju.

Memorandum o razumijevanju biće potpisan kako bi bio pokrenut proces povratka za one koji su izabrali tu mogućnost. Bez memoranduma o razumijevanju između svih učesnika i partnera u procesu, povratak se neće odigrati ili neće biti održiv. Međunarodna zajednica može da ima važnu ulogu u lobiranju za pravo na povratak onih koji bi to željeli da urade. Sve zainteresovane strane bi trebalo da budu uključene u ranu fazu a potencijalni korisnici bi trebalo da budu u toku sa najnovijim dešavanjima kako bi se obezbijedila puna saradnja. Osim toga, povratnički paket bi trebalo da bude prilagođen potrebama pojedinačne povratničke porodice. Povratak u okviru IPA 2011 može generisati veće interesovanje, posebno ako se uzmu u obzir donatorska sredstva do 2015. godine. Ova podrška mogla bi napraviti razliku između nekoliko povrataka i održivog procesa povratka u kom se pojedinci vraćaju u miru i sigurnosti. Izazov za Vladu Crne Gore i njene međunarodne partnere je da podrži proces i pomogne civilnom društvu u ostvarivanju realnih procesa povratka. Povratak ostaje teška

opcija, ali nije nemoguće pružiti održivu i pouzdanu podršku međunarodne zajednice i državnih organa u oblastima odlaska i oblasti u koje se odlazi.

Aktivnost 4. Tehnička podrška

Sve navedene aktivnosti će zahtijevati jasnu i preciznu koordinaciju koja može da bude uspostavljena u okviru 2011 IPA projekta i nastavljena kasnijom tehničkom podrškom koja će biti pružena projektnoj jedinici na državnom nivou u smislu koordinacije i finansijskog izvještavanja, nadzora nad objektom u izgradnji i drugim relevantnim aktivnostima. Tehnička stručnost iz projektne jedinice takođe bi trebalo da pruži smjernice i savjete partnerima. Biće oformljen Upravni odbor koji će da se sastoji od predstavnika relevantnih učesnika, uključujući ministarstva, opštinu Podgorica, RAE ciljnu zajednicu i druge.

Važna polazna tačka za uspješnu implementaciju je u tome da se zajednica RAE inkorporira u projekat. Stoga je preporučljivo da se i predstavnik RAE zajednice uključi u Upravni odbor. To bi mogao da bude i predstavnik romske NVO koja će raditi sa REF-a na pitanjima obrazovanja, kao dijelu projekta. Romski učenici mogu da rade na implementaciji socijalnih i obrazovnih aktivnosti. Ovo bi trebalo da bude valjano kontrolisano i / ili sprovedeno pod mentorskim nadzorom iskusnog osoblja. Tehnički asistenti i/ ili treneri iz inostranstva bi trebalo bi da budu pozvani kako bi podijelili svoje znanje i pratili efekte pruženog treninga.

Upravljanje kampom iz dana u dan trebalo bi da tokom 2012. godine bude postepeno prenijeto na novoosnovane strukture kao što su implementacione jedinice, ali i na državne institucije kao što su stambene agencije, centri za socijalni rad i Zavod za zapošljavanje. Međutim, implementaciona jedinica će morati da se bavi zahtjevima u vezi sa svakodnevnim održavanjem i podrškom, koje bi trebalo posmatrati kao priliku za promjenu, to jest obezbijediti RAE populaciji alate da problem riješe i sami, nakon što su im date smjernice.

Prelazak sa statusa IRL, uz podršku ZZZI, UNHCR-a i CKCG, postepeno će prerasti u traženje podrške od CSR, ZZZ, Agencije za stanovanje. Ovu promjenu će pratiti pravna podrška Pravnog centra. Takođe, institucije će dobiti pomoć u jačanju svojih kapaciteta, tako da mogu da pruže tražene usluge.

Nevladine organizacije i/ili agencije UN mogu pružiti podršku u olakšavanju tranzicije. Međutim, za ostvarenja cilja da se IRL u potpunosti integrišu u stanovništvo Crne Gore potrebno je da sami pripadnici RAE populacije iskoriste ovu priliku da pronadju trajno rješenje.

Izgradnja kapaciteta biće obezbjeđena kako bi se olakšao prenos odgovornosti za upravljanje u naselju Koniku na relevantne lokalne institucije i agencije, kao što su Agencija za stanovanje, Centar za socijalni rad i Zavod za zapošljavanje.

Nastavak pomoći EU/Vlada Crne Gore 2012 -2015.

Imajući u vidu da će se IPA 2011 podrška baviti problemima zatvaranja Konika II i nekih lokalnih socijalno – ugroženih lica u okolini, prevedena pomoć drugih donatora i Vlade Crne Gore je zamišljena kao početna pomoć u rješavanju problema onih kojima je pomoć najviše potrebna. Zahvaljujući sredstvima IPA 2011 biće izgrađeno i 90 stambenih jedinica, a preostalih oko 260 biće izgrađeno u periodu od 2012 do 2015. godine.

Socijalna integracija ne može se postići preko noći. Umjesto toga, više je reč o procesu koji se razvija tokom vremena i iziskuje od raznih relevantnih organa Crne Gore da obezbijede da se prizna status onih koji su postali njeni stanovnici kao rezultat ratova koji su pratili raspad bivše Jugoslavije. Očekuje se pomoć sve do 2015. godine, kako bi se osiguralo da će nekadašnja raseljena lica imati mogućenost da potpuno i aktivno učestvuju u životu zajednice u kojoj žive i na taj način doprinose društvenoj harmoniji i razvoju zajednice. Kretanje u drugom pravcu u tom vremenskom periodu moglo bi da znači da će neki od raseljenih tražiti da se vrate u mjesta porijekla i takav povratak bi dobrodošao, ali time se ne umanjuje odgovornost Vlade Crne Gore i njenih partnera u pogledu rješavanja problema raseljenih pod njihovom suverennošću.

Očekuje se da će svi slučajevi raseljenih biti riješeni do 2015. godine, iako to zahtijeva dobru volju svih zainteresovanih, uključujući i vlasti u zemljama porijekla, kao i u Crnoj Gori. Sledeće aktivnosti biće obrađene u Fazi II .

Dalji pristup stambenom rješenju

Mora se pronaći još 260 stambenih rješenja, nakon izgradnje 90 stambenih jedinica u okviru IPA 2011. Preostale porodice će morati da budu preseljene iz skloništa u trajnije stanove. Agencija za stanovanje i Glavni grad Podgorica, i ključna ministarstva, fokusiraće se na razvoj odgovarajućih stambenih programa kao dijela šeme socijalnog stanovanja. Dok je izgradnja novih kuća ključno rješenje, moguć je i aspekt nadogradnje postojećeg smještaja do odgovarajućeg mjesta za stanovanje.

Pristup obrazovanju

Trebalo bi se fokusirati na predškolsko obrazovanje kako bi se obezbijedila integracija RAE djece u obavezno osnovno i srednje obrazovanje. Univerzitetsko obrazovanje je još jedna važna oblast za razmatranje. Mogućnosti za treći nivo obrazovanja biće obezbijedena na osnovu zasluga, a ne na finansijskoj sposobnost da se pojedinac održi na univerzitetskom nivou obrazovanja. Postoje i primjeri iz drugih oblasti u svijetu, gdje su stipendije dodjeljivane za visoka postignuća na nivou srednjeg obrazovanja, učenicima koji su ostvarili zavidan uspeh. Specifične stipendiju će biti uvedene i državni univerziteti će izdvojiti poseban procenat mjesta za ugrožene RAE i druge RL studente.

Pristup zapošljavanju

Zapošljavanje je vitalni dio socijalizacije. Svijet rada se promijenio i to ne samo na Balkanu, koji je morao da se nosi sa turbulentnom tranzicijom iz socijalističke u ekonomiju zasnovanu na slobodnom tržištu. U interesu je svake vlade da podstakne priliv novih radnika na tržište rada. Tako se pomaže smanjenje negativnih efekata "sive ekonomije" i takođe obezbjeđuje fokus za mlade, posebno one iz nepriviligovanih slojeva društva, kako bi davali primjer i postali primjerni članovi zajednice.

Pred vlasti je izazov da uz pomoć svojih međunarodnih partnera i privatnog biznisa razvije mogućnosti za brže uključivanje ljudi na tržište rada, kroz realizaciju sledećih aktivnosti:

- Vladini programi direktno usmereni na ciljne zajednice u mjestima u kojima žive i koliko je moguće u vezi sa životnom sredinom, turizmom i uslugama
- Podizanje svijesti i znanja ove populacije kada je riječ o njihovim pravima koja proističu iz statusa nezaposlenosti, u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje;
- Unapređenje njihovih znanja i vještina putem aktivne politike zapošljavanja, radi zadovoljavanja i usklađivanja sa zahtjevima tržišta rada (neformalno obrazovanje koje traje kraće od formalnog obrazovanja):
  - uključivanje u javne radove,
  - sezonsko zapošljavanje,
  - sufinansiranje plata zaposlenih
  - podrška samozapošljavanju

Radi ostvarivanja prava na uključivanje ove populacije u gore navedene aktivnosti, nužna je registracija kod Zavoda za zapošljavanje.

Pristup zdravstvenoj zaštiti

- Program obuke Roma za medijatore u zdravstvu
- Pristup reproduktivnoj zdravstvenoj zaštiti

9. IMPLEMENTACIJA, PRAĆENJE I FINANSIRANJE STRATEGIJE

Strategija će obuhvatiti period od avgusta 2011. do decembra 2015. godine, a biće realizovana kroz maksimalno četiri akciona plana. Prvi Akcioni plan će obuhvatiti period od 31. decembra 2012. godine, a svaki od narednih akcionih planova koji će biti usvojeni biće validan najmanje jednu godinu. Godišnji akcioni planovi biće pravljani u toku poslednjeg kvartala tekuće godine za narednu godinu i uključivaće prioritne mjere i aktivnosti koje treba sprovesti u toj godini .

U cilju postizanja implementacije Strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na oblast Konik, biće uključen niz institucija.

Vlada Crna Gora će formirati Koordinacioni odbor sastavljen od predstavnika: Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva održivog razvoja i turizma, Ministarstva prosvjete i sporta, Ministarstva unutrašnjih poslova, Zavoda za zapošljavanje, Glavni grad Podgorica, Zavoda za zbrinjavanje izbjeglica, DEU i UNHCR. Da bi se osigurala odgovarajuća implementacija Strategije, potpredsjednik Vlade Crne Gore će biti imenovan za šefa Koordinacionog odbora.

Šef Koordinacionog odbora će koordinirati aktivnostima vezanim za implementaciju Strategije, koje su predviđene akcionim planovima, i redovno će komunicirati sa Vladom Crne Gore, DEU i UNHCR-om i informisati ih o napretku putem kvartalnih izvještaja.

U cilju praćenja implementacije Strategije i procesa lokalne integracije, sistem upravljanja podacima će biti unaprijeđen, u cilju praćenja lica i njihovog pristupa pravima.

Ministarstvo unutrašnjih poslova će biti zaduženo za rješavanje zahtjeva za privremeni boravak i stalno nastanjenje u Crnoj Gori, kao i za preostale zahtjeve za prijem u crnogorsko državljanstvo. Ministarstvo će nastaviti da traži saradnju sa zemljama porijekla kako bi se pomoglo ugroženim RL/IRL u pribavljanju dokumenata potrebnih za regulisanje statusa stranca u Crnoj Gori.

Ministarstvo zdravlja će biti zaduženo za sprovođenje informativnih kampanja u vezi sa zdravstvenom zaštitom.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja će biti zaduženo za obezbjeđivanje pristupa pravima iz oblasti socijalne i dječje zaštite svim I/RL i strancima, nastavljajući da traži rješenja za ugrožene I/RL, poklanjajući posebnu pažnju I/RL sa invaliditetom.

Ministarstvo prosvjete i sporta će sprovesti aktivnosti u vezi sa uključivanjem I/RL i stranaca u obrazovni sistem Crne Gore

Ministarstvo finansija će obezbijediti sredstva neophodna za postizanje pune integracije I/RL i stranaca u crnogorsko društvo.

Ministarstvo spoljnih poslova i evropskih integracija će nastaviti da traži saradnju sa zemljama porijekla I/RL u vezi sa razrešenjem njihovog pravnog statusa.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava će pratiti realizaciju Strategije kako bi se obezbijedilo puno poštovanje ljudskih prava I/RL i stranaca, sa posebnim osvrtom na RAE populaciju.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma će realizovati aktivnosti u cilju pronalaženja rješenja za obezbjeđivanje adekvatnih standarda stanovanja za I/RL i strance, a u saradnji sa lokalnom samoupravom.

Zavod za zbrinjavanje izbjeglica će nastaviti da prati integraciju I/RL, do njihovog punog pristupa pravima, od momenta sticanja statusa stranca sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom u Crnoj Gori.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore će stvoriti jednake uslove za I/RL i strance na tržištu rada, kako bi se poboljšalo njihovo socijalno uključivanje i lokalna integracija.

Crveni krst Crne Gore će nastaviti da pruža pomoć najugroženijim I/RL i strancima, u saradnji sa državnim i drugim institucijama Crne Gore, posebno kada je riječ o stanovnicima naselja Konik.

Aktivnosti iz Strategije će se finansirati iz:

- Državnog budžeta ;
- Donatorskih sredstava
- Projekata

Ukupni troškovi za implementaciju Strategije nisu navedeni u ovom dokumentu, jer broj korisnika predviđenih Strategijom u mnogim oblastima ne može biti naveden. Troškovi će biti definisani na nivou godišnjih akcionih planova.

Očekuje se da od dodatnih sredstava iz Donatorske konferencije predviđene u okviru Beogradske inicijative budu pokriveni procijenjeni troškovi od 27 miliona €, potrebnih za implementaciju projekata za obezbjeđivanje smještaja za I/RL koja su identifikovana kao ugrožena lica u opštinama: Bar, Berane, Herceg Novi, Kolašin, Nikšić, Plav, Podgorica, Rožaje, Tivat i Ulcinj. Od opština se očekuje da doniraju zemljište za potrebe stambene izgradnje.

Dio sredstava za pokrivanje troškova pribavljanja ličnih dokumenata u zemljama porijekla za ona I/RL koja su identifikovana u istraživanju koja su sproveli OEBS i UNHCR u kolektivnim naseljima raseljenih lica, biće obezbijeđeni putem Stuba socijalne inkluzije UNHCR-a i UNDaO-a

-----

INTEGRISANI AKCIONI PLAN ZA IMPLEMENTACIJU STRATEGIJE ZA TRAJNA RIJEŠENJA PITANJA KOJA SE TIČU RASELJENIH I INTERNO RASELJENIH LICA U CRNOJ GORI, SA POSEBNIM OSVRTOM NA PODRUČJE KONIKA

Glavni cilj: RJEŠAVANJE PRAVNOG STATUSA RASELJENIH I INTERNO RASELJENIH LICA						
Ciljevi	Aktivnosti	Vremenski okvir	Rezultati	Indikatori	Finansiranje	Menadžment/implementacija
1. Utvrđivanje broja interno raseljenih lica koja su odbijena na preregistraciji 2009. godine i kojima je još uvijek potrebna zaštita, radi regulisanja statusa stranca sa stalnim nastanjenjem	1.1 Uspostavljanje zajedničke komisije za utvrđivanje kriterijuma;	septembar 2011. godine	Uspostavljena zajednička komisija i utvrđeni kriterijumi	Uspostavljena zajednička komisija i utvrđeni kriterijumi	Nisu potrebna sredstva	ZZZI MUP UNHCR
	1.2 Ponovno razmatranje pojedinačnih slučajeva interno raseljenih lica koja su odbijena na preregistraciji 2009. godine	31. decembar 2011. godine	Interno raseljenim licima koja su odbijena pri ponovnoj registraciji 2009. i kojima je još uvijek potrebna zaštita odobren status interno raseljenih lica	Broj lica kojima je odobren status interno raseljenog lica kroz proceduru ponovne provjere	Nisu potrebna sredstva	ZZZI MUP UNHCR

<p>2. Sprovedi preispitivanje statusa lica čiji je status ispitan ali nije potvrđen 2004. godine, a koja su se javila na javni poziv Kancelarije za azil 2009. godine i koja su predala zahtjev bilo za priznavanje stalnog nastanjenja ili privremenog boravka, ili za izdavanje potvrde o registraciji kod Kancelarije za azil, ili koji namjeravaju to da učine do 31. decembra 2011. godine</p>	<p>2.1 Razmatranje svakog zahtjeva i podnošenje informacija sa predložanim zaključcima Vladi Crne Gore;</p>	<p>28. februar 2012. godine</p>	<p>Informacije i zaključci usvojeni od strane Vlade Crne Gore</p>	<p>Ukupan broj razmotrenih i preispitanih zahtjeva i broj lica čiji je status raseljenog lica ponovo priznat</p>	<p>Nisu potrebna sredstva</p>	<p>MUP – Kancelarija za azil u saradnji sa UNHCR-om</p>
---	---	---------------------------------	---	--	-------------------------------	---

<p>3. Obezbjedivanje statusa raseljenog lica radi dobijanja statusa stranca sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom, djetetu čijim je roditeljima potvrđen status raseljenog(ih)lica potvrđen, ali koje nije prijavljeno u bazu podataka o raseljenim licima, na osnovu statusa njegovog (ih) roditelja</p>	<p>3.1 Razmotriti svaki potencijalni zahtjev</p>	<p>30. jun 2012. godine</p>	<p>Obezbjedjena mogućnost za regulisanje statusa djeteta u Crnoj Gori, u skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o strancima</p>	<p>Ukupan broj podnesenih i riješenih zahtjeva</p>	<p>Nisu potrebna sredstva</p>	<p>MUP – Kancelarija za azil u saradnji sa UNHCR-om</p>
<p>4. Regulisanje načina upisa i naknadnog upisa u matične knjige rođenih za djecu rođenu izvan zdravstvenih ustanova u Crnoj Gori</p>	<p>4.1 Pripremiti izmjene i dopune postojećih ili usvojiti nove propise za upis i naknadni upis matičnu knjigu rođenih za djecu rođenu izvan zdravstvenih ustanova u Crnoj Gori, u skladu sa zakonodavstvom i praksom EU</p>	<p>30. jun 2012. godine</p>	<p>Obezbjedivanje zakonskih uslova za upis u matične knjige rođenih djece rođene izvan zdravstvene ustanove</p>	<p>Izmijenjeni i dopunjeni postojeći propisi ili usvojeni novi propisi</p>	<p>Nisu potrebna sredstva</p>	<p>MUP, MZ, MRSS MP, uz pravnu, tehničku i stručnu pomoć DEU i UNHCR-a</p>

<p>5. Produženje roka za podnošenje zahtjeva za I/RL za ostvarivanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravakom</p>	<p>5.1 Pripremiti Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima</p>	<p>15. oktobar 2011. godine</p>	<p>Rok za podnošenje zahtjeva za status stranca sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravakom produžen</p>	<p>Usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima</p>	<p>Nisu potrebna sredstva</p>	<p>MUP u saradnji sa DEU i UNHCR-om</p>
<p>6. Obezbeđivanje pomoći materijalno najugroženijim I/RL u pribavljanju dokumenata</p>	<p>6.1 Nastaviti sa iznalaženjem rješenja u okviru Regionalnog tehničke radne grupe za dokumentaciju (Beogradska inicijativa)</p>	<p>30. septembar 2011. godine</p>	<p>Potencijalno smanjenje iznosa administrativnih taksi i formulara u zemlji porijekla radi dobijanja statusa stranca sa stalnim nastanjenjem u Crnoj Gori</p>	<p>Iznos administrativnih taksi i formulara potencijalno smanjen</p>	<p>Budžet Donatorska sredstva</p>	<p>MUP u saradnji sa DEU i UNHCR-om</p>
	<p>6.2 Identifikovati ekstremno ugrožene porodice koje ne mogu da pribave dokumenta i pružiti</p>	<p>Kontinuirana aktivnost</p>	<p>Ekstremno ugrožene porodice identifikovane i pružena pomoć</p>	<p>Broj ekstremno ugroženih porodica koje su</p>	<p>Budžet</p>	<p>MRSS ZZZI MUP u saradnji sa DEU i UNHCR-om</p>

	im pomoć u pribavljanju istih		u pribavljanju istih	identifikovane i pružena im pomoć u pribavljanju istih		MRSS ZZZI MUP u saradnji sa DEU i UNHCR-om
7. Nastavak rješavanja zahtjeva rascijenih lica za dobijanje crnogorskog državljanstva	7.1 Riješiti zahtjeve u dogledno vrijeme	Zakonom predviđen rok	Zahitjevi riješeni u zakonom predviđenom roku	100% riješenih zahtjeva	Nisu potrebna sredstva	MUP
	8. Obezbjedivanje potrebne dokumentacije za lica sa invaliditetom, sa ciljem podnošenja zahtjeva za sticanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem	8.1 Utvrditi broj lica sa invaliditetom kojima je potrebna dokumentacija	Do kraja 2012. godine	Utvrđen broj lica	100 % lica sa invaliditetom pribavilo dokumenta	Budžet
	8.2 Imenovanje pravnih zastupnika za lica koja nisu u mogućnosti da pribave dokumentaciju	Do kraja 2012. godine	Imenovani pravni zastupnici	Broj imenovanih pravnih zastupnika	Budžet	MRSS
	8.3 Pribaviti dokumentaciju	Kontinuirano na aktivnost	Pribavljena dokumentacija	Broj pribavljene dokumentacije	Budžet	MRSS MUP

<p>9. Produženje roka važenja Uredbe o načinu ostvarivanja prava raseljenih lica iz bivših jugoslavenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova koja borave u Crnoj Gori</p>	<p>9.1 Produžiti rok važenja Uredbe</p>	<p>Do kraja 2011. godine</p>	<p>Produžen rok važenja Uredbe</p>	<p>Produžen rok važenja Uredbe</p>	<p>Nijesu potrebna sredstva</p>	<p>MRSS</p>
<p>10. Utvrđivanje i implementacija pojednostavljenih procedura za ostvarivanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom na humanitarnoj osnovi za ekstremno ugrožene I/RL i ona lica koja ne mogu da pribave dokumenta u zemlji porijekla</p>	<p>10.1 Utvrditi pojednostavljene procedure</p>	<p>Do kraja 2012. godine</p>	<p>Procedura ustanovljena i implementirana</p>	<p>Procedura ustanovljena</p> <p>Broj ekstremno ugroženih I/RL porodica i ona lica koja ne mogu da pribave dokumenta a koja su prošla pojednostavljenu proceduru</p>	<p>Nijesu potrebna sredstva</p>	<p>MUP</p>

Glavni cilj: OSTVARIVANJE PRAVA NA SOCIJALNU I DJEČIJU ZAŠTITU

Ciljevi	Aktivnosti	Vremenski okvir	Rezultati	Indikatori	Finansiranje	Menađment/implementacija
<p>1. Informisanje interno raseljenih lica RAE populacije o načinu ostvarivanja prava u skladu sa Uredbom o načinu ostvarivanja prava raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova koja borave u Crnoj Gori.</p>	<p>1.1 Sprovesti informativne kampanje o uslovima za ostvarivanje prava u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti (organizovanje posjeta na terenu, fokus grupa ...)</p>	<p>Do kraja 2012. godine</p>	<p>Povećan nivo svijesti ciljne populacije o načinu ostvarivanja prava u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti</p>	<p>100% ciljne populacije informisano o načinu ostvarivanja prava u skladu sa Uredbom o načinu ostvarivanja prava u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti.</p> <p>Povećan broj pripadnika ciljne populacije koji su podnijeli zahtjev za neki oblik socijalne zaštite</p>	<p>MRSS Donator finansira projekte</p>	<p>MRSS; NVO; ZZZI;</p>

<p>2. Usklađivanje Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti sa Zakonom o strancima kako bi se osigurao efektivni pristup socijalnim i dječijim pravima</p>	<p>2.1 Usvojiti Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti i revidirati propise koji sprječavaju efektivan pristup pravima iz oblasti socijalne i dječje zaštite</p>	<p>Do kraja 2012. godine</p>	<p>Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti u potpunosti usklađen sa Zakonom o strancima</p>	<p>Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti pruža efektivni pristup socijalnim i dječijim pravima</p>	<p>Nijesu potrebna sredstva</p>	<p>MRSS; NVO; UNHCR DEU</p>
<p>Glavni cilj: OSTVARIVANJE PRAVA NA OBRAZOVANJE</p>						
<p>Ciljevi</p>	<p>Aktivnosti</p>	<p>Vremenski okvir</p>	<p>Rezultati</p>	<p>Indikatori</p>	<p>Finansiranje</p>	<p>Menadžment/implementacija</p>
<p>1. Povećanje broja djece interno raseljenih lica iz RAE populacije obuhvaćenih predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem</p>	<p>1.1 Organizovati informativne kampanje o neophodnosti predškolskog vaspitanja i obrazovanja (okrugli stolovi, kampanje u medijima, radionice)</p>	<p>Do kraja 2012. godine</p>	<p>Veći broj djece interno raseljenih lica iz RAE populacije koja su obuhvaćena predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem</p>	<p>50 % djece interno raseljenih lica iz RAE populacije koja su obuhvaćena predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem</p>	<p>Budžet, Donatorska sredstva 50 000 €</p>	<p>MPN; EI; ZZZI; CKCG; NVO; Međunarodni partneri</p>
<p>2. Uključivanje IRL RAE djece u osnovno obrazovanje</p>	<p>2.1 Kreirati detaljnu bazu podataka o ciljnoj grupi dorađle za školu</p>	<p>Do kraja 2012. godine</p>	<p>Kreirana baza podataka o ciljnoj grupi djece školskog</p>	<p>Kreirana baza podataka</p>	<p>Budžet</p>	<p>MPS; EI; ZZZI; CKCG;</p>

			uzrasta				NVO; Međunarodni partneri
2.2 Obezbijediti udžbenike i školski materijal IRL RAE djecu	Do kraja 2012. godine	Obezbijedni udžbenici i školski pribor za ciljnu grupu djece iz RAE populacije	Obezbijedni udžbenici i školski pribor za 100% ciljine grupe IRL RAE djece	48 825 € (651 dak x 65 € x 10 € za školski materijal)	MPS; CKCG; NVO; Međunarodni partneri		
2.3 Organizovanje prevoza za ciljnu grupu RAE djece	Do kraja 2012. godine	Prevoz za ciljnu grupu RAE djece obezbijeden	Obezbijeden prevoz i obroci za 100 % ciljine grupe RAE djece	Donatorska sredstva; 27 000€ (540 € po daku x 50 daka)	MPS; CKCG; NVO; Međunarodni partneri		
2.4 Obezbijediti obroke za ciljnu grupu RAE djece	Do kraja 2012. godine	Obezbijedni obroci za ciljnu grupu RAE djece	Obezbijedni obroci za 100% ciljine grupe RAE djece	42 120 € (468 daka – 90 € po daku)	MPS CKCG; NVO; Međunarodni partneri		

	<p>5. Izmjena Zakona o opštem obrazovanju kako bi bilo omogućeno da se stranci sa stalnim nastanjenjem i privremenim boravkom zapošljavaju u obrazovnom sistemu</p>	<p>5.1 Izmijeniti Zakon o opštem obrazovanju</p>	<p>Do kraja 2012</p>	<p>Izmijenjen Zakon o opštem obrazovanju kako bi bilo omogućeno da se stranci sa stalnim nastanjenjem i privremenim boravkom zapošljavaju u obrazovnom sistemu</p>	<p>lica sa statusom stranca</p> <p>Zakon o opštem obrazovanju pruža mogućnost da se stranci sa stalnim nastanjenjem i privremenim boravkom zapošljavaju u obrazovnom sistemu</p>	<p>Njiesu potrebna sredstva</p>	<p>MPS UNHCR DEU</p>
--	--	--	----------------------	--	--	---------------------------------	------------------------------

<p>5. Izmjena Zakona o opštem obrazovanju kako bi bilo omogućeno da se stranci sa stalnim nastanjenjem i privremenim boravkom zapošljavaju u obrazovnom sistemu</p>	<p>5.1 Izmijeniti Zakon o opštem obrazovanju</p>	<p>Do kraja 2012</p>	<p>Izmijenjen Zakon o opštem obrazovanju kako bi bilo omogućeno da se stranci sa stalnim nastanjenjem i privremenim boravkom zapošljavaju u obrazovnom sistemu</p>	<p>lica sa statusom stranca</p>	<p>Zakon o opštem obrazovanju pruža mogućnost da se stranci sa stalnim nastanjenjem i privremenim boravkom zapošljavaju u obrazovnom sistemu</p>	<p>Njiesu potrebna sredstva</p>	<p>MPS UNHCR DEU</p>
--	--	----------------------	--	---------------------------------	--	---------------------------------	------------------------------

Glavni cilj: OSTVARIVANJE PRAVA NA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU

Ciljevi	Aktivnosti	Vremenski okvir	Rezultati	Indikatori	Finansiranje	Menadžment/implementacija
<p>1. Informisanje I/RL o mogućnostima ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu i implementacija preventivnih programa koji se odnose na očuvanje i unaprjeđenje zdravlja u Domovima zdravlja (sa posebnim naglaskom na interno raseljena lica koja borave u kampu na Koniku)</p>	<p>1.1 Organizovati informativne kampanje za I/RL kroz informativne programe, obezbjeđivanje relevantnih gostujućih eksperata iz oblasti javnog zdravlja i širenje informacija putem medija (na primjer TV spotovi, višejezični pamfleti, medijatori ...)</p>	<p>Do kraja 2012. godine</p>	<p>Podignuta svijest među svim I/RL o dostupnim programima</p>	<p>Za 50% povećan broj posjeta centrima za podršku u domovima zdravlja</p> <p>50% povećan broj pripadnika RAE populacije koji posjećuju centre za podršku u domovima zdravlja</p>	<p>Donatorska sredstva, projekti</p> <p>€ 50 000</p>	<p>MZ; IJZ; NVO</p>
<p>2. Informisanje zdravstvenih radnika o pravima I/RL propisanih zakonom</p>	<p>2.1 Poslati dopis svim zdravstvenim institucijama o pravima I/RL propisanih zakonom</p>	<p>Do kraja 2011. godine</p>	<p>Poslata pisma svim zdravstvenim institucijama o pravima I/RL propisanih zakonom</p>	<p>100% zdravstvenih radnika informisano pravima I/RL propisanih zakonom</p>	<p>Nijesu potrebna sredstva</p>	<p>MZ</p>

3. Podizanje svijesti među interno raseljenim RAE ženama o reproduktivnom zdravlju	3.1 Organizovati informativne kampanje o značaju reproduktivnog zdravlja, sa posebnim osvrtom na tinejdžerke	Do kraja 2012. godine	Veći broj interno raseljenih RAE žena informisan o značaju reproduktivnog zdravlja;	Broj posjeta RAE žena domovima za reproduktivno zdravlje ućan za 10%	Donatorska sredstva, projekti € 20 000	MZ; IJZ; CKCG; NVO MZ
	3.2 Organizovati obuke za zdravstvene medijatore (organizovanje fokus grupa sa interno raseljenim RAE ženama ...)	Do kraja 2012. godine	Obučeni zdravstveni medijatori	Smanjenje trudnoća u tinejdžerskom dobu za 10% Obučena četiri zdravstvena medijatora	€ 30 000	MZ
Glavni cilj: UKLJUČIVANJE RASELJENIH I INTERNO RASELJENIH LICA NA TRŽIŠTE RADA						
Ciljevi	Aktivnosti	Vremenski okvir	Rezultati	Indikatori	Finansiranje	Menadžment/implementacija
1. Podizanje svijesti među I/RL o pravima po osnovu nezaposlenosti, sa posebnim osvrtom na RAE populaciju	1.1 Sprovedi informativne kampanje (kampanje u medijima, okrugli stolovi, itd.)	Do kraja 2012. godine	Sprovedene informativne kampanje Podignuta svijest među I/RL o pravima	Sprovedeno 7 informativnih kampanja Broj lica obuhvaćen informativnim	Budžet Donatorska sredstva, projekti 100 000 €	ZZZ; ZZZI; NVO; Međunarodne organizacije;

		po osnovu nezaposlenosti Povećan broj lica koja su prijavljenih kod Zavoda za zapošljavanje	kampanjama 80% punoljetnih lica koja su ostvarila status stranca prijavljeni kod Zavoda za zapošljavanje		
2. Unapređenje znanja i vještina ciljne populacije kroz aktivnosti Zavoda za zapošljavanje radi zadovoljavanja potražnje za radnom snagom na tržištu (sa posebnim osvrtom na RAE populaciju)	2.1 Obuhvatiti ciljnu populaciju programima politike aktivnog zapošljavanja (SOO, stručna prekvalifikacija...)	Do kraja 2012. godine	Stečena znanja i vještine koje su I/RL potrebne na tržištu rada;	500 nosilaca domaćinstva obuhvaćenih programima politike aktivnog zapošljavanja	ZZZ; Međunarodne organizacije; NVO
	2.2 Nastaviti programe subvencija za poslodavce za zapošljavanje teško zapošljivih kategorija (naročito iz RAE populacije) kroz produženje perioda važenja Uredbe o	Do kraja 2012. godine	Povećan nivo zapošljavanja ciljne populacije kroz programe subvencija za poslodavce za zapošljavanje teško	Produženo važenje Uredbe o subvencijama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih	300 000 € ZZZ

Glavni cilj: UNAPREĐENJE STAMBENIH USLOVA RASELJENIH I INTERNO RASELJENIH LICA						
Ciljevi	Aktivnosti	Vremenski okvir	Rezultati	Indikatori	Finansiranje	Međuzmjenjivost
3. Obezbeđivanje adekvatnog standarda stanovanja za raseljena i interno raseljena lica koja borave u uslovima ispod standarda (sa posebnim osvrtom na interno raseljena lica koja borave u kampu na Koniku)	3.1 Izraditi Zakon o socijalnom stanovanju	Do kraja 2012. godine	Usvojen Zakon o socijalnom stanovanju	Usvojen Zakon o socijalnom stanovanju	Budžet, Donatorska sredstva, sredstva korisnika	MORT; ZZZI; Lokalna samouprava; Međunarodne organizacije; korisnici;
	3.2 Izgradnja 90 stambenih jedinica na Koniku	Do kraja 2013. godine	Izgrađene stambene jedinice	90 izgrađenih stambenih jedinica	1,7 mil € (90 stambenih jedinica)	DEU MRSS Glavni grad Podgorica

	3.3 Izgradnja stambenih jedinica za 1,127 porodica u kolektivnim naseljima uključujući divlje naselje i Vrela Ribnička (Regionalni projekat Beogradska inicijativa)	Do kraja 2015. godine	Izgrađene stambene jedinice	1, 127 izgrađenih stambenih jedinica	27.6 mil €	(Međunarodni donatori, CEB, vlada)
	3.4 Utvrditi broj lica kojima su potrebni poboljšani životni uslovi	Do kraja 2012. godine	Utvrđen broj lica	Kreirana baza podataka	Nijesu potrebna sredstva	Vlada
	3.5 Utvrditi lokacije za izgradnju stambenih objekata	Do kraja 2012. godine	Utvrđene lokacije	Broj utvrđenih lokacija u određenim opštinama;	Nijesu potrebna sredstva	MORT
	3.6 Izraditi nacrt Zakona o legalizaciji bespravno	Do kraja 2011. godine	Usvojen Zakon	Nelegalni objekti rasejanih i	Budžet	MORT Lokalna samouprava UNHCR

						DEU	
sagrađenih objekata	3.7 Identifikovati rješenje za uklanjanje prepreka za implementaciju programa za individualni smještaj	Do kraja 2011. godine	Identifikovana rješenja za uklanjanje prepreka za implementacij u programa za individualni smještaj	Programi za individualni smještaj planirani i implementirani bez prepreka	Nijesu potrebna sredstva	MORT	

Glavni cilj: PRUŽANJE POMOĆI ZA DOBROVOLJNI I STALNI POVRATAK

Ciljevi	Aktivnosti	Vremenski okvir	Rezultati	Indikatori	Finansiranje	Menadžment/implementacija
4. Obezbjedivanje dobrovoljnog povratka, sa posebnim naglaskom na Kosovo	4.1 Vođenje evidencije o broju lica koja žele da se vrate na Kosovo	Do kraja 2012. godine	Ažuriran broj lica koja žele da se vrate;	Ažuriran broj lica – baza podataka	Nisu potrebna sredstva	ZZZI; MRSS; MUP; UP; Međunarodne organizacije
	4.2 Organizovati informativne posjete	Do kraja 2011. godine	Organizovane informativne posjete	10 posjeta	12 000 €	MRSS MVPEI ZZZI
	4.3 Potpisati Sporazum o dobrovoljnom povratku interno raseljenih lica koja borave u Crnoj Gori na Kosovo	Do kraja 2011. godine	Potpisan Sporazum o dobrovoljnom povratku interno raseljenih lica koja borave u Crnoj Gori na Kosovo;	Sporazum se implementira	Nijesu potrebna sredstva	ZZZI; MRSS; MUP; UP; Međunarodne organizacije

	4.4 Definirati i obezbijediti pomoć za dobrovoljni povratak	Do kraja 2011. godine	Definisana i obezbijedena pomoć za dobrovoljni povratak	Broj lica i dodijeljenih sredstava	50 000 €	ZZZI; MRSS; MUP; UP; Međunarodne organizacije
--	---	-----------------------	---	------------------------------------	----------	---